

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.23.2.135-164>

Aleksandra Pirkmajer Slokan

Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom: predlog javnega programa

V revijo *Keria* pišem tokrat, po več kot desetletnem premoru, petič.¹ Vsakokrat sem pisala na temo »osnovnošolske latinščine«, kot v praksi največkrat, pogosto v neskladju z vsebino – ime nakazuje jezikovni pouk, medtem ko je vsebina neredko pretežno ali izjemoma, če odmislimo nekaj priložnostnega besedišča, celo izključno kulturno-civilizacijska –, poimenujemo naš osnovnošolski klasično-humanistični vzgojno-izobraževalni program (zgodnji humanistični program). Tokratni prispevek je, z nekaj nujnimi prilagoditvami spremne besede in opomb, fragment ali, natančneje, tretji del mojega še neobjavljenega istoimenskega tridelnega zapisa (»Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom«) s prilogami: s statističnimi grafi, preglednicama »latinskih šol« v Ljubljani in zunaj nje, seznamom osnovnošolskih predavateljev in fotografskim gradivom, ki je nastal v letih 2019–2021 kot sklep raziskave prvih šestih dekad »osnovnošolske latinščine« (1958–2018) in katerega tipkopolis hrani osnovnošolski latinski arhiv Slovenskega šolskega muzeja.

Osrednji predmet te in predhodnih obravnav je iz nižjegimnazijskega klasičnega programa leta 1958 rojeni ter pozneje sproti posodabljeni javni štiriletni osnovnošolski latinski program, namenjen učencem od enajstega do petnajstega leta starosti (ŠOLP).² ŠOLP je bil tudi primarna skrb mojega učiteljevanja, zlasti na OŠ Prežihovega Voranca v Ljubljani (1988–2014),³

1 Gl. *Keria* 3, št. 1 (2001): 69–83; *Keria* 4, št. 1 (2002): 83–89; *Keria* 10, št. 2 (2008): 165–180; *Keria* 11, št. 1 (2009): 167–68.

2 Za historiat ŠOLP-a gl. končne opombe (k. op.) v Dodatku I.

3 OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana (OŠ P. Voranca) je naša edina šola z od l. 1958 kontinuiranim poukom latinščine, do l. 2018 izključno v obliki ŠOLP-a: tega je na tej šoli v prvih 60 letih (1958–2018) zaključilo 2009 učencev (in v naslednjih treh še 22), še vsaj pol toliko pa ga je predčasno opustilo, večina po »pripravljalnem« prvem letu (5.r./8, od l. 2008 6.r./9); osebno sem, če se omejim na učiteljevanje na OŠ P. Voranca in pozitivno zaključene ocene, v letih 1988–2014 skozi celotni ŠOLP pripeljala 691 učencev, skozi njegovo 1. leto pa 1230 enajstletnikov; za seznane

z izjemo uvajalnih let scela zaznamovanega z devetletnim osnovnošolskim programom (devetletko) – z večletnimi, za ŠOLP sicer v prvi fazi spodbudnimi pripravami (1990/1991–2003), s postopnim, kljub dolgemu pripravjalnemu obdobju turbulentnim uvajanjem (2003–2008) in z njegovo dokončno, za ŠOLP usodno uvedbo (2008) –, kakor tudi sočasnega in kasnejšega ljubiteljskega raziskovanja (1998–2021), najintenzivnejšega v obdobju po upokojitvi (2014). Raziskovanja sem se lotila in ga izpeljala, pedagoginja po izobrazbi in srcu, ne iz veselja do zbiranja podatkov in dokumentiranja niti tega resnično vešča, ampak iz občutka moralne dolžnosti učiteljice latinščine s tedaj pri nas med aktivnim kadrom najdaljšim in najboljšežnjim osnovnošolskim stažem, zaposlene na osnovni šoli z najbogatejšo tradicijo ŠOLP-a⁴ in v zadnjih letih žal tudi edine z lastno tovrstno osnovnošolsko izkušnjo. Raziskovala nisem le z namenom ugotavljanja vzrokov za zaton javnega ŠOLP-a, ampak predvsem z namenom iskanja zanj možnih poti naprej ter preseganja vsesplošne brezbriznosti, ob dolgoletni avtoritativnosti odločevalcev značilne (tudi) za to področje.⁵

ŠOLP predstavlja, ocenjujem, s kulturno-civilizacijskimi vsebinami smotrno obogateno jezikovno jedro zgodnjega humanističnega programa, je zaključena celota in obenem, tako dosedanja praksa, predpogoj za oživitev v Sloveniji pred približno dvema desetletjema zamrlega gimnazijskega nadaljevalnega latinskega programa.⁶ Na ŠOLP ne gledam kot na nekaj izjemnega, še manj, kot mu je bilo tolikokrat po krivem očitano, elitnega, ampak kot na pravico otrok in staršev različnih svetovnih nazorov do svobodne izbire programa, ki z nekaj dodatnimi urami tedenske učne obremenitve – delno velja tudi zaradi tega za učno zahtevnejšega – sooblikuje otrokovo osebnost ter je s svojimi cilji in s specifičnim, interdisciplinarnim načinom dela vzpodbuda za nadaljnje celostno, ne le humanistično, (samo)izobraževanje. Dolžnost javne devetletke je, menim, da tej pravici zadosti – kot je to, sicer v precej omejenem obsegu, storila že osemletka (1958–2003/2008) in kot to

»latincev« z v letih 1958–2014 zaključenim ŠOLP-om gl. Pirkmajer Slokan et al., ur., *Zbornik ob 100-letnici šolskega pouka v zgradbi sedanje OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana* (Ljubljana: Osnovna šola Prežihovega Voranca, 1999), 236–52, in moje *e-Dopolnilo k Zborniku 2000–2014* (2014) (tipkopis hrani osnovnošolski latinski arhiv Slovenskega šolskega muzeja (SŠM)); za sezname po l. 2014 gl. zasebni arhiv Tee Kranjc, prof.

- 4 Primat na področju ŠOLP-a je v zadnji dekadi prevzela zasebna OŠ Alojzija Šuštarja (k. op. vii).
- 5 Za izsledke raziskave gl. istoimenski 3-delni članek s prilogami (hrani SŠM) in predhodna članka: Pirkmajer Slokan, »Pregled pouka latinščine v slovenski javni osnovni šoli (1958–2016)«, *Šolska kronika* 25/XLIX, št. 1–2 (2016): 105–80 (1. del) in 26/L, št. 1–2 (2017): 137–204 (2. del) (*Pregled*, ob navedbi strani: *Pregled* 2016, *Pregled* 2017), ter Pirkmajer Slokan, »Latinščina v slovenski javni osnovni šoli: primerjava prvega desetletja popolne devetletke (2008–2018) s predhodnim desetletjem in šolsko leto 2018/2019«, *Šolska kronika* 28/LII, št. 1–2 (2019): 93–119. Gl. tudi razstavne panoje *Lingua Latina: razstava o latinščini v javni osnovni šoli 1958–2015* (SŠM 2015–2018), l. 2018 podarjene s strani SŠM (zanj ravnatelj mag. Stane Okoliš) OŠ P. Voranca (zanjo ravnatelj Marjan Gorup), ter istoimenski razstavni katalog (razstavo in katalog sva v soavtorstvu pripravila s kustosom SŠM Antonom Arkom, prof.).
- 6 Za približni obseg učnih vsebin gl. k. op. xii–xiv; za vertikalno gl. k. op. ix.

po letu 2011 v polnosti nudi zasebna devetletka – ter otrokom in staršem omogoči, da lahko izberejo svojega imena vreden, torej kvaliteten in sistematiziran ŠOLP, če to želijo.⁷

Članek prinaša predlog javnega programa *Osnovna šola s štiriletnim osnovnošolskim programom (predlagani Program)*, ki sem ga zasnovala v šolskem letu 2013/2014, zadnjem svojega poučevanja na OŠ Prežihovega Voranca. Osredotoča se torej na reševanje ŠOLP-a v zanj izrazito nenaklonjenih razmerah javne devetletke – te pripisujem do skrajnosti zaostreni uravnilovki: triadnemu sistemu, ki v primeru latinščine postavlja formo nad vsebino, ter vsiljeni analogiji z živimi tujimi jeziki, z mrtvim scela neprimerljivimi tako glede ciljev kot načina učenja –, uvedenih, absurdno, kljub proti koncu osemletke za ŠOLP naraščajočemu javnemu interesu (gl. Graf 1, Dodatek II). S *predlaganim Programom* iščem – s pogledom, uprtim v večdesetletno domačo prakso, izsledki katere lahko, celostno evalvirani, prepričana sem, edini pokažejo pravo pot – odgovor na vprašanje, kako pomagati javnemu ŠOLP-u z dna, kamor je, do konca popolne osemletke (2003) sorazmerno trdoživ in uspešen, strmoglavil ob dokončni uvedbi devetletke (2008) in kjer je preživetaril njeno prvo oziroma svojo šesto dekada (2008–2018) (gl. Graf 1 in 2, Dodatek II) ter se *vita minima* – le upati je, da ne že klinično mrtev – znašel na pragu sedme (2018–).

V ilustracijo: ob koncu predepidemičnega obdobja, torej v prvem semestru šolskega leta 2019/2020, je ŠOLP med javnimi šolami v celoti izvajalala le OŠ Zalog, ki ga je tudi edina ohranila do danes (2021/2022), in še ta nesistematizirano in v skromnem obsegu. Zaključevalo ga je le sedem devetošolcev (za primerjavo: zasebnega šestnajst), trije na tej šoli in štirje na OŠ Prežihovega Voranca – tu se je, težko dojeti, po več kot šestdesetih sorazmerno uspešnih letih tedaj že iztekal –, in še ti jezikovno osiromašenega (skorajšnji prvi val epidemije je dodal le še piko na i), vsebinsko in izvedbeno neenotnega (brez enovitega učnega načrta, na prvi šoli kot interesno dejavnost ter na drugi v kombinaciji te in izbirnega predmeta), brez možnosti vključitve v nadaljevalni program (za kar pripisujem zdaleč več krivde devetletki kot klasični gimnaziji), nekorektno evidentiranega (kot Latinščina I–III in ne Latinščina I–IV) ter na OŠ Prežihovega Voranca tudi urno okleščene (prvo leto le s po eno tedensko uro) in, kot že povedano, v zatonu. Razvojna krivulja je bila torej že tedaj, tudi če se naslednji, močnejši epidemični valovi ne bi zgodili, vse prej kot obetavna.⁸

7 Za »nesistematizirani ŠOLP« (ID), po l. 2018 edino preživelo obliko javnega ŠOLP-a, gl. k. op. v.

8 Stanje javnega ŠOLP-a je bilo ob koncu 1. semestra 2019/2020 naslednje: OŠ Zalog (6.–9.r./9, 28 učencev; ŠOLP so zaključevali 3 devetošolci), OŠ P. Voranca (8.–9.r./9, 14 učencev; ŠOLP so zaključevali 4 devetošolci), OŠ Trnovo (6.–7.r./9, 8 učencev) in OŠ Franceta Bevka (6.–8.r./9, 6 učencev); vse navedene šole razen OŠ P. Voranca, kjer pa je bil ŠOLP tedaj že v izteku (k. op. viii), so ga izvajale kot ID in zunaj evropsko sofinanciranega konzorcijskega projekta Jeziki štejejo (2017–2022) (zanj gl. strokovne podlage in fazna poročila koordinatorjev projekta). Pomembno: v tem času se je v

Ob zamiranju javnega ŠOLP-a me navdaja občutje razočaranja in žalosti, podobno kot bi, predstavljam si, osnovnošolskega matematika ob zamaknitvi začetka učenja osnovnih računskih operacij za leto ali več ali celo v srednjo šolo, kjer bi šlo brez dvoma lažje in neprimerno hitreje, kar pa je seveda daleč od bistva problema. V članku izražena vizija – večina učečih latinistov si v odsotnosti širše, nacionalne, na izkustveni podlagi izoblikuje svojo lastno – izhaja, čeprav podkrepljena s številkami iz letnih statistik⁹ in z izsledki raziskave, vendarle pretežno iz moje pedagoške prakse, zato se z njo, pričakujem, marsikateri latinist z drugačnimi osnovnošolskimi izkušnjami in s posledično drugačno osebno vizijo najmanj mestoma tudi ne bo strinjal.

Dosledno enoumje bi tako ali tako bilo, kot v vsaki kompleksni problematiki, predvsem odraz brezbriznosti oziroma odsotnosti poglobljenega razmisleka, tega pa zgodnji humanistični program še kako potrebuje. V svojem jezikovnem jedru se namreč prekomerno, kvalitativno in kvantitativno, nezadržno krči, seseda, s čimer, naj bo kulturno-civilizacijski sklop – ta na srečo še prosperira, a redukcija jezikovnih vsebin neizogibno vodi tudi v njegovo pretirano, škodljivo simplifikacijo – še tako vsebinsko bogat in izvedbeno domiseln, izgublja svoj *raison d'être* in se preoblikuje v nov, drugačen program, ki mu alternativno ime »osnovnošolska latinščina« vse manj pristoji.¹⁰ To ni kritika *ad personam* – pri *ad hoc* nižanju učnih standardov praviloma ne gre za subjektivne, ampak za objektivne vzroke: neustrezne normative in posledično težke delovne pogoje –, ampak je kritika sistema. V odsotnosti nacionalnega programa se namreč učečim latinistom, ki nismo nikoli zares imeli in tudi zdaj nimajo prave izbire – končne, zlasti organizacijske odločitve so na ravnateljih in višje –, prepušča, da, po večini obsojeni na prekarnost,¹¹ bolj ali manj spre-

7.r./9 učilo latinščino 2. leto, torej po ŠOLP-u, le 10 učencev (OŠ Zalog 5, OŠ Trnovo 5, vsi ID), vsi preostali sedmošolci so se učili *ab ovo* tj. po 3-letnem programu Latinščina I–III (L I–III). V šol. l. 2021/22 ohranja javni ŠOLP (ID) le OŠ Zalog (latinščina od l. 2012), in to v skrajno težavnih razmerah: negotovih epidemičnih in ob celoviti gradbeni prenovi šolske stavbe; k latinščini je vpisanih 22 učencev, razporejenih v starostno homogene skupine 6.–9.r./9 (8, 4, 8, 2), poučuje Ana Rataj, prof.

- 9 Neuradne osnovnošolske letne statistike sem, da bi povečala informiranost in spodbudila medšolsko sodelovanje, samoiniciativno uvedla v okviru šolske sekcije DAHŠ s šol. l. 1987/88 in jih zaključila s šol. l. 2019/20 (skupno 33 statistik), pri čemer vsekakor upam, da je s šol. l. 2020/21 statistično štetno palico prevzel kateri od mlajših kolegov, kot sem v e-statistikah od vključno l. 2018 dalje večkrat zaprosila.
- 10 Vse modnejšo kulturno-civilizacijsko smer oz. sklop »osnovnošolske latinščine« (beri: od 80. let prejšnjega stoletja stihijsko se porajajoče »predmete« z nesorazmerno majhnim deležem jezikovnih vsebin oz. scela brez njih, praviloma izvajane kot ID, neredko pod zavajajočim imenom Latinščina) sem v raziskavi, da bi ga ločila od pretežno (ŠOLP) oz. delno (L I–III) jezikovnega sklopa, poimenovala »antični splošnoizobraževalni predmeti« ter izpostavila – tudi z namenom odprave prekarizacije latinistov – nujnost čimprejšnje sistematizacije: ustreznega poimenovanja, sprejetja učnih načrtov ter uvrstitve v nabor izbirnih predmetov 2. in 3. triade.
- 11 Javna 9-letka zagotavlja učitelju le do 6 sistematiziranih ur latinščine tedensko: po 2 uri za vsak razred 3. triade; število ur se poveča, če vpis preseže 28 učencev na razred, kar pa je do zdaj uspelo le OŠ P. Voranca v šol. l. 2003/04, 2005/06 in 2007/08. Ob tem: 8-letka je – razen pri izjemno majhnem vpisu – dovoljevala najmanj po 2 tedenski uri za vsak oddelek predmetne stopnje, kar je OŠ P. Voranca v polnosti izkoristila in s tem do l. 2003 latinistom zagotavljala polno zaposlitev.

tno, z več ali manj izkušnjami, v boljših ali slabših razmerah *bona fide* rešujejo, kot smo to od nekdaj počeli, kar se pač rešiti da.

Pri snovanju *predlaganega Programa* me je, splošno gledano, vodilo predvsem dvoje: prepričanje, da naš javni osnovnošolski sistem za nadarjene, humanistično naravnane učence – kar še zdaleč ne izključuje poznejše, na primer, naravoslovne profesionalne usmeritve – nezadostno skrbi, in ugotovitev, da je za otrokovo osebnost nadvse formativno obdobje med enajstim in petnajstim letom postalo v devetletki – ta je v samostojni Sloveniji na samosvoj način dokončala proces poenotenja nekdanje nižjegimnazijske stopnje, spočet v dvajsetih letih prejšnjega stoletja v prvi Jugoslaviji in intenzivno nadaljevan z uvedbo osemletke leta 1958 v drugi – v očeh dela javnosti siva pega vzgojno-izobraževalnega sistema, izjemoma celo le nekakšen socialni tampon med razredno stopnjo in poosnovnošolskim obdobjem. Menim, da je bila dopustitev le-tega ena najhujših napak našega šolstva, ki zaradi dolgoročnih družbenih posledic kliče po detajlni analizi in strokovno domišljenih spremembah. Ob prvem pa: na osnovnošolski stopnji raje kot o nadarjenih – kriteriji za določanje teh bi morali, ne nazadnje zaradi vsakoletnih presenetljivo visokih tovrstnih testnih rezultatov, že zdavnaj pod drobnogled – govorim o vedoželjnih, ustvarjalnih, samoiniciativnih ter, zakaj ne, zahtevnejših in marljivejših učencih. Te naša družba, neredko celo šolniki, vse prerada etiketira kot individualistične in težavne, vsaj takšna je bila, žal prepogosto, moja učiteljska izkušnja glede meni ljubih latinskih vzporednic, katerih del sem bila, skupaj s številnimi prijatelji in znanci, v prvih letih osemletke tudi sama ter v poznejših naši otroci.

Gledano ožje, izključno iz latinske perspektive, me je pri sestavi *predlaganega Programa* usmerjalo zlasti troje: prvič, ŠOLP (1958–) je, čeprav *a priori* številčno šibek, družbeno dragocen program, vreden vsakršnega truda, njegova javna dostopnost pa pravica vseh zainteresiranih. Drugič, njegov s strani javne devetletke vsiljeni torzo: vsebinsko sicer pester izbirni predmet tretje triade Latinščina I–III (2003–) – tega je, ob sprejetju novega, zanj realno izvedljivega učnega načrta in ob vsebinsko ustreznem preimenovanju, recimo v Rimska civilizacija z latinščino I–III, vsekakor treba obdržati in povečati njegovo presenetljivo nizko realizacijo¹² – se je, bodisi pospremljen s kulturno-civilizacijskim uvodom druge triade bodisi brez njega, v jezikovnem pogledu izkazal za neustrezno nadomestilo ŠOLP-a. Ob tem: izhajam iz prepričanja, da si program, pri katerem učenci tretje triade, torej stari dvanajst let in več, po prvem letu učenja s po dvema sistematiziranimi urama latinščine tedensko ne znajo niti pregibati in slovnično opredeljevati niti v kontekstu prepoznavati in uporabljati

12 Ob koncu 1. semestra 2019/20 so L I–III (7.–9.r./9) izvajale 4 javne šole, a nobena v celoti: v Ljubljani OŠ P. Voranca L I (13 učencev), OŠ Milana Šuštaršiča L III (1) in OŠ Franceta Bevka L II (2) ter v Škofji Loki OŠ Ivana Groharja L I (4) in L III (2); vse razen OŠ F. Bevka so, skupaj z zasebno OŠ A. Šuštarja, vključene v projekt Jeziki štejejo (op. 8).

oblik, če se omejim na samostalnik in pridevnik, najmanj paradigem *puella Romana*, *servus/puer Romanus*, *oppidum Romanum* ter po treh letih ne *homo sapiens*, ne zasluži imena Latinščina (pri čemer seveda nikakor ne zanikam njegove siceršnje splošnoizobraževalne vrednosti). In tretjič, ŠOLP ni efemeran program in kliče, v korak s časom seveda, po upoštevanju izsledkov pretekle prakse. Ta zanj poleg ustrezne statusne ureditve narekuje: pravočasen začetek sistematičnega jezikovnega učenja (v šestem razredu devetletke), smotrno razmerje med jezikovnimi in kulturno-civilizacijskimi učnimi vsebinami (prvih v šestem razredu približno polovico in v tretji triadi dve tretjini) ter centralizacijo (vzpostavitev mreže območnih osnovnošolskih latinskih centrov), ne nazadnje pa tudi odpravo izločilne konkurence z živimi tujimi jeziki in ureditev vertikale (oživitev gimnazijskega nadaljevalnega latinskega programa).

Vse to, z izjemo zadnjega, že uresničuje zasebna šola, medtem ko javna po letu 2003 vse manj in manj oziroma po letu 2018, razen v zelo redkih primerih pravočasnega začetka, ničesar od naštetega več. Trende zmanjševanja jezikovnega pouka je zaslediti tudi zunaj meja Slovenije, a nam kulturnozgodovinsko bližnjemu zamejstvu ga tudi za učence do petnajstega leta starosti vendarle uspeva dalje razvijati dovolj kvalitetnega in v zadostnem obsegu, da ostaja latinska piramida – za razliko od naše na glavo obrnjene, kolebajoče – na trdni osnovni ploskvi. ŠOLP v slovenski javni šoli lahko, ocenjujem, reši – kot ga je v zasebni posebej zanj izdelani koncept – le čimprejšen odločen zasuk v smeri *predlaganega Programa*.

PREDLOG JAVNEGA PROGRAMA »OSNOVNA ŠOLA S ŠTIRILETNIM LATINSKIM PROGRAMOM«

Predlagani Program ima zametke v predlogu programa *Osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine*,¹³ ki sva ga, da bi preprečila s strani devetletke preteče znižanje učnih standardov, v šolskem letu 1999/2000 – tedaj je bila nova šolska zakonodaja sicer že sprejeta (1996), a je do dokončne uvedbe devetletke (2008) manjkalo še dobrih osem let –, ob prijazni pomoči zdaj že pokojne prof. dr. Brede Pogorelec, oblikovala z ravnateljem OŠ Prežihovega Voranca Marjanom Gorupom ter ga aprila 2000, pospremljenega s strokovnimi mnenji, poslala Ministrstvu za šolstvo in šport ter Strokovnemu svetu RS za vzgojo in izobraževanje, pozneje pa še na več naslovov, a je ostal brez uradnega odgovora. Predlog sem s soavtorjevim soglasjem v naslednjem desetletju dvakrat dopolnila: prvič, minimalno, v šolskem letu 2006/2007, predzadnjem prehodnega obdobja, in drugič, konkretnije, v šolskem letu 2010/2011, tretjem

13 Gl. Pirkmajer Slokan, »Pouk latinščine v devetletni osnovni šoli: osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine?«, *Kerla* 4, št. 1 (2002): 83–89; gl. tudi *Pregled* 2017, str. 147–48; predloge programov hrani SŠM.

devetletke, tedaj sem ga tudi preimenovala v *Osnovna šola s poudarkom na klasično-humanističnem programu*. Strokovne obravnave s strani pristojnih organov tudi dopolnitvi – druga je bila med letoma 2011 in 2014 poslana vsem aktualnim šolskim ministrom in direktorjem direktorata za osnovno šolo – nista bili deležni, prav tako ne moj, sicer drugačen, a za ŠOLP nič manj pomemben predlog programa *Zgodnje učenje latinščine: pouk latinščine v drugi triadi (4.–6. razred)* iz šolskega leta 2006/2007.

Zaradi neodzivnosti šolske oblasti in njenih vse prepogostih menjav na eni strani – od konca projekta Pouk latinščine v osnovni šoli (1999) do moje upokojitve septembra 2014 je bilo osem menjav šolskih ministrov in pripravljala se je deveta – ter zaradi splošnega molka ob skrajšavi javnega ŠOLP-a in zaradi notranjih sprememb OŠ Prežihovega Voranca na drugi¹⁴ – v vmesnem času se je, nasprotno, izoblikoval uspešen koncept zasebnega ŠOLP-a – sem svoj zadnji, novi predlog programa iz šolskega leta 2013/2014, naslovljen *Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom*, pustila obležati v predalu. V šolskem letu 2021/2022 sem se zaradi skorajšnjega zamrtja javnega ŠOLP-a, kot ocenjujem sedanje stanje, le odločila za objavo: kot vsi predhodni tudi ta predlog kliče po strokovni, zeleno teamski, obravnavi in iskanju kompromisne rešitve.

Utemeljitev predloga

V predmetniku javne devetletke ima latinščina (latinski jezik) status triletnega oziroma tridelnega izbirnega predmeta tretje triade Latinščina I–III.¹⁵ Učenje traja največ tri leta po dve uri tedensko in ima maksimalni obseg 204 ure (sedmi razred 70 ur, osmi razred 70 ur, deveti razred 64 ur), kar je, tako praksa, leto dni prepozno in vsaj sedemdeset ur premalo za usvojitve osnov latinščine v obsegu in na način, ki bi v polnosti osmišljala njeno osnovnošolsko učenje.¹⁶ V za ŠOLP odločilnem šestem razredu, ki v *predlaganem Programu* predstavlja prvi ali pripravljalni del, zakonodaja za zdaj sistematiziranega pouka latinščine ne dopušča, tako da se ta lahko poučuje – ob posledičnem neizogibnem krčenju zlasti jezikovnih vsebin – le kot interesna dejavnost, na OŠ Prežihovega

14 Skrajšavi ŠOLP-a v L I–III so javno oporekali le redki, praviloma člani DAHŠ in Društva klasičnikov; za Iniciativni odbor za vzpostavitev osnovnošolskih regijskih centrov za pouk latinščine gl. *Pregled* 2017, str. 186–87; za spreminjanje odnosa OŠ P. Voranca do latinščine po l. 2002 gl. *Pregled* 2017, str. 172–81.

15 Za L I–III gl. tudi k. op. iii.

16 Med poglobitvimi cilji osnovnošolskega učenja latinščine je treba poleg razvoja in krepitev jezikovnih zmožnosti in kulturnih vrednot vsekakor izpostaviti tudi razvoj in krepitev abstraktnega mišljenja, sistematičnosti, pozitivnega odnosa do znanja in učenja ter sposobnosti razumevanja drugačnih miselnih vzorcev in s tem kritičnosti in tolerantnosti; za več gl. *Učni načrt za izbirni predmet Latinščina* (1. natis, 2004), 8; Janja Žmavc, »Pouk latinščine v osnovni šoli ter njegovo mesto v sodobni vzgoji in izobraževanju«, *Šolsko polje* 16, št. 1–2 (2005): 107–23; *Šolska kronika* 25/XLIX, št. 1–2 (2016): 181–292 (tematska številka ob razstavi *Lingua Latina*, dostopna tudi v dLib.si, več avtorjev).

Voranca, nekdanji trdnjavi ŠOLP-a, na primer, od leta 2009 le po eno uro tedensko in po letu 2018 celo brez tradicionalnih jezikovnih vsebin.¹⁷ In še glede v devetletki načrtovane in v okviru konzorcijskega projekta Jeziki štejejo (2017–2022) že delno realizirane, ne pa tudi sistematizirane, širitve »latinščine« v prva dva razreda druge triade: na tej zgodnji starostni stopnji (četrti in peti razred, kar odgovarja nekdanjemu tretjemu in četrtemu razredu osemletke) gre – drugače kot pri živih tujih jezikih, kjer se lahko jezikovno učenje začne, ob upoštevanju ustrezne metodologije, že celo v predšolskem obdobju –, z izjemo nekaj besedišča, za izključno kulturno-civilizacijske vsebine.

Predpogoj za revitalizacijo javnega ŠOLP-a je, ocenjujem, da devetletka latinščini vrne njen med tujimi jeziki posebni status z vsem, kar temu pritiče. Le tako bo mogoče ŠOLP sistematizirati, kar vključuje sprejetje štiriletnega, torej transtriadnega učnega načrta, in izvedbeno centralizirati, odpraviti izločilno konkurenco z modernimi tujimi jeziki ter oživiti vertikalo. V ta namen *predlagani Program* predvideva med drugim troje: prvič, da bi se preprečila za ŠOLP usodna programska drobitev, naj se osnovnošolski predmetnik modificira tako, da se najmanj v krajih z že delujočo »novo klasično gimnazijo« po eni javni šoli odobri izvajanje *predlaganega Programa* in s tem istoimenski status: osnovna šola s štiriletnim latinskim programom (šola izvajalka), pri čemer naj preostale poučujejo latinščino kot doslej, bodisi kot Latinščina I–III bodisi kot interesno dejanost ali kot kombinacijo obeh. Drugič, da bi se ukinila nesmiselna in škodljiva izločilna konkurenca med izbirnim mrtvim in živimi tujimi jeziki, naj se učencem latinščine, na šoli izvajalki in drugod, v primeru želje po učenju dodatnega izbirnega tujega jezika – živega ali, če se bo v prihodnosti uvrstila v nabor izbirnih predmetov tretje triade, lahko tudi stare grščine – to omogoči z odobritvijo povečane tedenske učne obremenitve.¹⁸ In tretjič, da bi oživel osemletni blok učenja latinščine – skupaj z inkorporiranim ustreznim deležem stare grščine –, naj se šole izvajalke in klasične gimnazije med seboj spet trdneje povežejo.

Obširno utemeljitev *predlaganega Programa* – ter hkrati poglobljeno osvetlitev problematike javnega ŠOLP-a – komplementarno podajata prva dva dela mojega istoimenskega tridelnega članka (Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom) s prilogami.¹⁹ Naj bistvo povzamem – s spremembo imena programa kot edinim popravkom – z besedami, zapisanimi v utemeljitvi predloga

17 Za učne vsebine v 6.r./9 v okviru ŠOLP-a gl. k. op. xiii.

18 Kot je to storila že 8-letka, pri čemer se ja na OŠ P. Voranca največ »latincev« odločalo za fakultativno nemščino (ob nastopu gospodarske recesije l. 2008, kar je sovpadalo z uvedbo 9-letke, se je želja po znanju nemščine skokovito povečala), sprva nekateri tudi za francoščino ali esperanto; za uvedbo izločilne konkurence s strani OŠ P. Voranca gl. k. op. ii.

19 Prvi ali predstavitveni del: »Osnovnošolska latinščina« (s podpoglavji: Skozi prizmo osebnih izkušenj, Raziskava, 62. leto »osnovnošolske latinščine«: šolsko leto 2019/2020) in Drugi ali osrednji del: Javni ŠOLP (s podpoglavjema: Tri glavne izvedbene faze javnega ŠOLP-a, Vsebinski aspekt ŠOLP-a) (tipkopis hrani SŠM).

programa *Osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine* izpred dvajsetih let: »Za uvedbo programa *Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom* govori vrsta razlogov. V obdobju intenzivnega spreminjanja vrednot v družbi se zdi, kakor da postaja sedanost samozadostna. Toda tak pogled, naravnanele na sedanost, ne zajema razvojne dinamike, ne išče v preteklosti in je ne razume ter ne zmora predvidevati prihodnosti. Razvojno gledano zato takšen pogled ni ustrezen. S tipom šole, v kateri bi bila poudarjena klasično-humanistična vzgoja in izobraževanje, bi želeli doseči predvsem kar najpopolnejši stik s kontinuiteto razvoja vrednot naše civilizacije in tudi slovenskemu učencu v javni šoli omogočiti neposreden stik z njenimi viri. Klasična gimnazija sicer skuša zajeti del takšne vzgoje in izobraževanja, vendar bo njen učinek neprijemerno večji, če bodo začetki tega izobraževanja segli v zgodnejša leta. Po izkušnjah je najprimernejši čas starost enajstih let, ker se v tem razdobju začenjajo ustvarjati zametki celostnega pogleda na svet in samega sebe.

Ko se je v petdesetih letih pri nas temeljno spremenilo osnovnošolsko in srednješolsko šolanje in se je posledično reduciralo klasično izobraževanje in vzgojo, je bila dijakom slovenskih šol zaprta pot do samostojnega študija antičnih virov in s tem do lastne poti v razumevanje izhodišč in razvoja naše civilizacije. V času, ko se na številnih področjih humanistike, družboslovja in naravoslovja sodobne teorije v veliki meri naslanjajo na izvire in jih v sodobnem smislu razvijajo, je brez primerne šolanja s klasičnim programom slovenski izobraženec prisiljen segati po prevodih domačih in tujih prevajalcev in je tako v nekem smislu od njih odvisen. Uvedba programa *Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom* bi bila tako pomemben korak k večji intelektualni samostojnosti slovenskih učencev in dijakov, bodočih izobražencev.«

Ob tem: klasično-humanistično vzgojo in izobraževanje sta poleg šolske reforme iz leta 1958 dodatno reducirali – vsebinsko, ocenjujem, celo usodnejše – tudi dve poznejši, najprej, še za časa Jugoslavije, usmerjeno izobraževanje in nato, že v samostojni Sloveniji, devetletka.

Podatki o predlaganem Programu

Predlagani Program je javen in namenjen izvajanju v zadnjih štirih razredih devetletke (od šestega do devetega razreda). Predstavlja posodobljeno obliko tradicionalnega ŠOLP-a in je zaključena celota, ki hkrati omogoča eventualno nadgradnjo v gimnazijskem nadaljevalnem latinskem programu. Posreduje znanja in spretnosti, pomembne za splošno izobrazbo in za nadaljnje izobraževanje, tako v srednji šoli, splošni ali klasični gimnaziji, kakor tudi pozneje. Vsebinsko in izvedbeno je prilagojen razmeram v devetletki do mere, ki jo dopušča status mrtvega, klasičnega jezika. Glede vključitve vanj odloča interes učencev in staršev, pri čemer s strani šol izvajalk oblikovani vpisni kriteriji

predstavljajo svetovalni mehanizem. *Predlagani Program* gradi na kvaliteti, zanimanju, odprtosti in notranji motivaciji, nikakor ne na prisili, tekmovalnosti ali elitizmu.

Njegovi posebnosti sta – poleg specifičnega nabora izbirnih predmetov – predvsem dve: transtriadna zasnova z enoletnim pripravljalnimi delom in zunanje latinske vzporednice, prva v funkciji vsebinskega, druga organizacijskega povezovalnega dejavnika. Ob pripravljalnem šestem razredu: latinščina, zlasti osnovnošolska, je postala zaradi preteklih sistemskih sprememb slovenski javnosti – tudi staršem in učiteljem, ki zato glede ŠOLP-a težko svetujejo – nepoznana do te mere, da učenci v prvem letu učenja nujno potrebujejo neko pripravljalno obdobje, ki jih korektno seznanja s poukom mrtvega, klasičnega jezika. Le tako se ob vstopu v tretjo triado izogone nepretehtanemu vpisu, počelu večine poznejših učnih težav. Dolžnost šole izvajalke je, da zainteresirane učence in starše s *predlaganim Programom* podrobno seznanja že pred vpisom, staršev pa, da se ob vpisu zavežejo, zase in v imenu otrok, k spoštovanju določil.²⁰

Splošni del

1. Ime programa: *Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom* (v predhodnem besedilu: *predlagani Program*, v nadaljevanju: *Program*).
2. *Program* sem sestavila Aleksandra Pirkmajer Slokan, prof., učiteljica latinščine in angleščine na OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana, v šolskem letu 2013/2014.
3. Cilji *Programa* so identični s cilji splošne devetletke ter nadgrajeni v duhu klasično-humanistične izobraževalne tradicije in vzgojnih vrednot. Med poglavitne sodi ponovna vzpostavitev osemletnega učenja latinščine v javni šoli: štiri leta v šoli izvajalki *Programa* in štiri leta v klasični gimnaziji z nadaljevalnim latinskim programom, ob nizkem vpisu lahko tudi v oddelkih, kombiniranih z začetno latinščino. Pomembna cilja *Programa* sta širjenje splošne izobrazbe in usvojitve jezikovnih osnov za poznejši študij humanističnih, družboslovnih in naravoslovnih ved.
4. *Program* traja štiri leta in se deli v dva dela:
 - enoletni prvi ali pripravljalni del (šesti razred, starost učencev enajst let),
 - triletni drugi ali osrednji del (sedmi, osmi in deveti razred, starost učencev od dvanajst do petnajst let).

Vsebinsko obsega pripravljalni del spoznavanje osnov latinskega jezika ter antične kulture in civilizacije, osrednji del pa poglobljeno spoznavanje latinske morfologije z nekaj osnovami sintakse ter poglobljeno spoznavanje antične kulture in civilizacije.

²⁰ Za starše bodočih šestošolcev bi veljalo vpeljati gratis informativne latinske tečaje; osebno sem do sedaj po mojem vedenju edinega, deseturnega, samoiniciativno organizirala v šol. l. 2010/11.

5. Pogoj za vključitev v enoletni pripravljalni del *Programa* je uspešno končan peti razred splošne devetletke.
6. Obvezni načini preverjanja in ocenjevanja znanja so enaki kot sicer v splošni devetletki. Ocene so številčne.²¹
7. V višji razred napreduje učenec pod enakimi pogoji, kot veljajo sicer za splošno devetletko, kar vključuje tudi pozitivne ocene iz izbirnih predmetov. Učenec, ki je ob koncu šolskega leta negativno ocenjen iz katerega koli predmeta, obveznega ali izbirnega, opravlja popravni izpit, za kar je prvi rok junija ali julija in drugi avgusta.
8. Učenec konča *Program*, ko uspešno konča deveti razred osnovne šole, vključno z osrednjim delom *Programa*.
9. Če učenec po končanem enoletnem pripravljalnem delu ugotovi, da v tretji triadi ne želi nadaljevati *Programa*, se lahko iz njega izpiše. Pisno prošnjo za izpis oddajo starši po posvetovanju z učecim latinistom, razrednikom in šolsko svetovalno službo, zaradi specifičnosti urnika najpozneje do konca drugega popravnega roka.
10. Učenec, ki vpiše triletni osrednji del, ostane v njem praviloma do zaključka osnovne šole. Izpis je mogoč le izjemoma, na primer zaradi bolezni ali prešolanja. V tem primeru lahko šola izvajalka učencu na njegovo željo omogoči opravljanje razrednih izpitov, pri bolezni mu zagotovi tudi individualni pouk.
11. Uspešno zaključen *Program* prinese učencu ob vpisu v klasično gimnazijo z nadaljevanim latinskim programom določeno, na državni ravni vnaprej usklajeno, število dodatnih točk. Priznanje teh s strani preostalih srednjih šol je možno, a neobvezno, odvisno od njihovih internih določil.²²

Posebni del

1. Predmetnik *Programa* se od predmetnika splošne devetletke bistveno razlikuje po tem, da vsebuje štiriletna oziroma štiridelna izbirna predmeta Latinščina I–IV (L I–IV) in Antična kultura in civilizacija I–IV (AKC I–IV). Pripravljalni del obvezno vsebuje naslednja neobvezna izbirna predmeta (NIP):²³
 - NIP Latinščina I (ena ura tedensko, 35 ur letno),
 - NIP Antična kultura in civilizacija I (ena ura tedensko, 35 ur letno).

21 V primeru ponovne uvedbe splošnega učnega uspeha naj ocene iz izbirnih predmetov *Programa* nanj vplivajo.

22 V primeru oživitve državnega tekmovanja v znanju latinščine v osnovni šoli naj zlato priznanje prinese dobitniku enako število točk kot zlata priznanja na državnih tekmovanjih v znanju drugih osnovnošolskih predmetov. V času Certamen Latinum (1995–2007) Sovretovo priznanje dobitnikom – iz s strani ZRSŠ nepojasnjene vzroka – točk ni prinašalo; za 13 državnih tekmovanj Certamen Latinum gl. *Pregled*, passim, in arhiv SŠM, fasc. Certamen Latinum.

23 NIP je kategorija izbirnega predmeta iz razširjenega programa splošne 9-letke: izvaja se v 2. in 3. triadi, učenec lahko izbere 2 uri NIP na teden, učna skupina šteje – drugače kot je predlagano v *Programu* – od 12 (8, če je edina) do 28 učencev (k. op. iii).

Osrednji del obvezno vsebuje naslednja izbirna predmeta, obveznega (OIP)²⁴ in neobveznega (NIP):

- OIP Latinščina II–IV (dve uri tedensko, skupno 204 ure: 70, 70, 64),²⁵
- NIP Antična kultura in civilizacija II–IV (ena ura tedensko, skupno 102 uri: 35, 35, 32).

Šola izvajalka zagotovi v okviru *Programa* vsakemu razredu, ne glede na število oddelkov, po dve tedenski uri dodatnega pouka latinščine (skupno osem ur tedensko); zanj predlagam na OŠ Prežihovega Voranca že uveljavljeno ime *Per vias antiquas*.²⁶

Učencem z učnimi težavami pri izbirnih predmetih L I–IV in/ali AKC I–IV šola izvajalka zagotovi učno pomoč, prav tako po dve uri tedensko na razred (skupno osem ur tedensko), v obliki dopolnilnega pouka, obiskovanje katerega je za učenca za čas trajanja učnih težav obvezno. Učenec začne obiskovati dopolnilni pouk v dogovoru s starši, bodisi na svojo ali na učiteljevo pobudo.

Ure izbirnih predmetov L I–IV in AKC I–IV, dodatnega in dopolnilnega pouka so sistematizirane. Urni fond dodatnega pouka in največ petina urnega fonda izbirnega predmeta AKC I–IV se lahko realizira strnjeno, na primer kot muzejska delavnica, ekskurzija ali tabor. Izbirnemu predmetu L I–IV *Program* strnjene realizacije urnega fonda ne dopušča.

Učenec opravi v okviru *Programa* v štirih letih 376 ur učne obveznosti (239 ur L I–IV, 137 ur AKC I–IV), od tega v pripravljalnem delu 70 ur (35 ur L I, 35 ur AKC I) in v osrednjem delu 306 ur (204 ure L II–IV, 102 uri AKC II–IV): v sedmem razredu 105 ur (70 ur L II, 35 ur AKC II), v osmem razredu 105 ur (70 ur L III, 35 ur AKC III) in v devetem razredu 96 ur (64 ur L IV, 32 ur AKC IV). Po želji oziroma po potrebi se učenec vključi tudi v dodatni oziroma dopolnilni pouk.²⁷

Program že na tej zgodnji, osnovnošolski stopnji učenja omogoča branje izbranih izvirnih latinskih besedil ter z njim širjenje besednega zaklada in bogatenje kulturno-civilizacijskih vsebin. Velik poudarek je na medpredmetnih povezavah, kar učenje latinščine ter antične kulture in civilizacije dodatno osmišlja in razširja vsebinski okvir poučevanja.

24 OIP je kategorija izbirnega predmeta iz obveznega programa splošne 9-letke: izvaja se v 3. triadi, učenec lahko izbere 2 oz. izjemoma 3 ure OIP na teden, učna skupina šteje do 28 učencev; za učenca, ki ga vpiše, je – drugače, kot je predlagano v *Programu* – obvezen le za tekoče šol. leto (k. op. iii).

25 L II–IV naj se na šolah izvajalkah, če se bo obvezni 2. tuji jezik (OzTJ) vrnil v predmetnik, iz OIP spremeni v OzTJ, in sicer ne le v vzporednicah, ampak tudi v skupinah, s čimer se tudi za te vključi v temeljni urnik. Šola izvajalka naj v tem primeru izvaja kombinacijo dveh OzTJ. Pomembno: živi tuji jezik, ki se ga kot OzTJ učijo »nelatinci«, naj se »latincem« v *Programu* ponudi zunaj temeljnega urnika kot NIP.

26 Za *Per vias antiquas I* (1988–2014) gl. k. op. xi.

27 V okviru *Programa* ocenjujem učenčevo »latinsko« tedensko obremenitev – brez dodatnega in dopolnilnega pouka – na povprečno 3 ure v 6. r./9 ter 4,5 ure v 3. triadi, od česar je polovica (2 oz. 3 šol. ure) šolsko delo. Ob tem: domače delo naj bo razdeljeno v kratke časovne enote in smotrne intervale.

2. *Program* se izvaja v dveh organizacijskih oblikah:
 - primarna oblika (nosilne učne skupine) so zunanje latinske vzporednice, sestavljene pretežno iz zunanjih učencev (zunanja diferenciacija),²⁸
 - sekundarna oblika (spremljajoče učne skupine) so notranje latinske skupine,²⁹ sestavljene pretežno iz notranjih učencev (fleksibilna organizacija pouka).

Za zunanje veljajo učenci, ki se zaradi vključitve v *Program* po zaključenem petem razredu splošne devetletke, torej v šesti razred prešolajo na šolo izvajalko, za notranje pa vsi pred tem vanjo vpisani, bodisi iz njenega ali drugih šolskih okolišev, ne glede na vzrok vpisa.
3. Znanja, ki jih morajo imeti učitelji posameznih predmetov, so v šoli izvajalki enaka kot v splošni devetletki. Učitelji morajo biti usposobljeni razvijati medpredmetne povezave. Učitelj izbirnih predmetov L I–IV in AKC I–IV ter z njima povezanega dodatnega in dopolnilnega pouka mora biti diplomiran latinist.
4. Vodstvo in svetovalna služba šole izvajalke se morata za uvedbo in spremljanje *Programa* ustrezno strokovno usposobiti.

Izvedba Programa

1. Učna načrta za izbirna predmeta Latinščina I–IV ter Antična kultura in civilizacija I–IV je treba šele izdelati. *Program* se opira na za splošno devetletko sprejeti *Učni načrt za izbirni predmet Latinščina*, ki za tretjo triado (v *Programu*: L II–IV, AKC II–IV) kot optimalno razmerje med jezikovnimi in kulturno-civilizacijskimi vsebinami predvideva, izraženo v odstotkih, 70 : 30 v prid prvih, medtem ko v šestem razredu (v *Programu*: L I, AKC I) praksa izkazuje za najprimernejša izenačena deleža obojih, torej približno razmerje 50 : 50.³⁰

Izbirni predmet L I–IV se osredotoča na jezikovne vsebine (po potrjenem učbeniku) in se vsebinsko dopolnjuje z izbirnim predmetom AKC I–IV, ki temelji na kulturno-civilizacijskih vsebinah (po potrjenem

²⁸ OŠ P. Voranca je poslednja izmed njenih 50 latinskih vzporednic, odprtih za namen ŠOLP-a, zapustila l. 2002, torej v zadnjem letu popolne 8-letke (k. op. vi).

²⁹ Za namen ŠOLP-a je bilo v preteklosti oblikovanih že veliko skupin 5.r./8 oz. po l. 2008 6.r./9, samo na OŠ P. Voranca v letih 1975–2017 ok. 90, brez izjeme starostno homogenih (k. op. vi). Številne so bile učno enako uspešne kot vzporednice: nekaj najuspešnejših je bilo na šolah nosilkah projekta Pouk latinščine v osnovni šoli (1991–1999) – ta je sicer sprva predvidel le vzporednice (za več gl. *Pregled* 2016, str. 162–71) –, predvsem na OŠ Toneta Čufarja po opustitvi vzporednic, še več pa zunaj omenjenega projekta: skozi najdaljše obdobje na OŠ Mirana Jarca in OŠ P. Voranca, skozi krajše tudi na OŠ Šentvid (vse v Ljubljani); za več gl. *Pregled* 2017, str. 150–53 (OŠ P. Voranca), in *Pregled* 2016, str. 151–55 (preostale šole).

³⁰ Za vsebinski okvir ŠOLP-a gl. k. op. xiii–xiv.

učbeniku),³¹ obogatenih z gradiranim, povprečno tretjinskim deležem jezikovnih: te so pri AKC I zastopane minimalno, pri AKC IV pa že vsaj polovično. Dodatni pouk poteka po zgledu interesnih dejavnosti *Per vias antiquas I*: vsebinsko je osredotočen na antiko na Slovenskem, ne v tujini, in izvedbeno na epigrafsko³² projektno-raziskovalno dejavnost, ki s svojimi metodami dela še dodatno vzpodbuja učencevo vedoželjnost, samoiniciativnost, ustvarjalnost in kritičnost.

Program se izvaja po jezikovno in kulturno-civilizacijsko enovito zasnovani učbeniški literaturi, za kar že obstaja dovolj ustrezna ter na OŠ Prežihovega Voranca že dodobra preizkušena kombinacija skript³³ in učbeniškega kompleta,³⁴ ki se lahko sčasoma teamsko preoblikuje v nov učbenik. V okviru *Programa* se, ob bežnem poznavanju avtentične, uporablja tradicionalna izgovarjava (po potrjenem učbeniku).³⁵

2. Posebni status latinščine šoli izvajalki omogoča v šestem razredu odpiranje zunanjih latinskih vzporednic (vzporednic), zaradi primerljivosti želeno, a marsikje najverjetneje težko izvedljivo, dveh (2) letno, z normativom za oblikovanje oddelka zmanjšanim na osemnajst (18) učencev.³⁶ Šola izvajalka notranjih latinskih vzporednic ne odpira, ker bi povzročile škodljiv poseg v strukturo že obstoječih oddelkov. Namesto tega vsem zainteresiranim notranjim učencem šestega razreda omogoči vključitev v *Program* z oblikovanjem notranjih latinskih skupin (skupin), želeno po ene za vsak odderek. Predlagani minimum za oblikovanje skupine, tudi če je teh več kot ena, je v šestem razredu pet (5) učencev in v tretji triadi trije (3); pri nižjem vpisu se skupine istega razreda združujejo brez spodnje številčne omejitve. Zgornja številčna omejitev v vseh primerih ostane, kot jo določa splošna devetletka (28).

31 Vsebinska rdeča nit AKC I–IV je življenje v antiki (kar vključuje tudi bežno srečanje s staro grščino), in sicer s poudarkom na našem ozemlju, pri čemer AKC I (6.r./9) še dodatno izpostavi mitologijo, AKC II (7.r./9) naše kraje v antiki, AKC III (8.r./9) epigrafiko in AKC IV (9.r./9) latinsko književnost.

32 Latinski zapisi na antičnih kamnitih spomenikih predstavljajo edina nam vsem dostopna izvorna latinska besedila, ki so kot sporočila naših daljnih prednikov za učence izredno zanimiva, še dodatno jih popestri obravnava njihove likovne podobe.

33 Aleksandra Pirkmajer Slokan, *Uvod v učenje latinščine: interno gradivo za šesti razred devetletke* (Ljubljana: OŠ P. Voranca, 2013/14). Skripta iz l. 1999 sem l. 2007 prilagodila učbeniški kompletu *Lingua Latina: učbenik za latinščino v 7.–9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja* (Ljubljana: DZS, 2007), jih prej in pozneje sprti posodabljala ter jih – kot vodja študijske skupine za latinščino v osnovni šoli (1994–2003) in tudi po l. 2003 – dajala na razpolago vsem zainteresiranim, zadnje verzije tudi v e-obliki (tipkopise hrani SŠM). Učenci naj preidejo na delo po *Lingua Latina* po približno dvoipolmesečnem delu po *Uvodu v učenje latinščine* (za urno učno pripravo gl. op. 47).

34 Za trenutno potrjeno učbeniško literaturo gl. k. op. xv.

35 Takšen dogovor glede izgovarjave je bil sprejet že v okviru projekta Pouk latinščine v osnovni šoli (1991–1999). Pred tem nas je približno polovica učiteljev pri pouku v osnovni šoli uporabljala avtentično izgovarjavo; na OŠ P. Voranca v vseh oddelkih hkrati izvedeni prehod na tradicionalno v začetku šol. l. 1991/92, kljub mojim predhodnim bojaznim, učencem ni delal težav.

36 Namesto običajnih 28 učencev (prim. op. 23–24).

Kadar je novovpisanih zunanjih učencev preveč za eno in premalo za več vzporednic šestega razreda, šola nosilka zaprosi za dodatno zmanjšanje normativa, za kar predlagam štirinajst (14) učencev. Skrajna, mejno ustrežna rešitev je popolnitev notranjih oddelkov z zunanjimi učenci, ki se vključijo v *Program* v okviru oddelčne skupine, oziroma – zlasti zaradi zagotavljanja enakih možnosti – zunanjih vzporednic z notranjimi učenci, a slednje le pod pogojem, da ti z menjavo vzporednice dotedanjemu matematičnemu oddelku ne povzročijo bistvenega osiromašenja: oddelk lahko zapustijo največ trije (3) učenci, a le če to hkrati ne pomeni odliva vseh učno najuspešnejših učencev.

3. *Program* se izvaja v vzporednicah in skupinah enako, torej po istem učnem načrtu in ob enakih standardih znanja, z minimalnim odstopanjem le pri postavitvi urnika: vzporednice imajo ure izbirnih predmetov L I–IV in AKC I–IV, vključene v temeljni urnik, skupine pa le-temu neposredno priključene, oboje brez blok ur in nikoli obeh predmetov na isti dan oziroma istega predmeta v dveh zaporednih dnevih, vedno najpozneje šesto šolsko uro (kar pomeni v primeru predure iz katerega koli drugega predmeta peto šolsko uro) in, če že v preduri, ne pred pol osmo uro zjutraj.³⁷ V primeru več kot ene vzporednice na razred je – v izogib težavam z urnikom ob eventualnem večjem osipu – priporočljivo, da se izbirni predmet L II–IV v njih poučuje hkrati, enako AKC II–IV, za kar sta potrebna najmanj dva latinista. Ure dodatnega in dopolnilnega pouka si vzporednice in skupine istega razreda delijo ter urnik oblikujejo po dogovoru.

Dobra oziroma slaba postavitve urnika bistveno pripomore k povečanju oziroma zmanjšanju motivacije učencev za dokončanje *Programa*, še posebej izrazito v skupinah, kjer je osip – zlasti pri manj motiviranih učencih, medtem ko dovolj motivirani tudi v skupinah dosegajo vse zastavljene cilje – zaradi manj izrazitega občutka oddelčne pripadnosti pogosto višji kot v vzporednicah.³⁸

4. Pogoji izpisa iz *Programa* so za vzporednice in skupine enaki.³⁹ Izpis pomeni izgubo statusa učenca latinščine, ne pa tudi prenehanja veljavnosti določil, ob vpisu za primer izpisa dogovorjenih med šolo izvajalko ter starši in učenci. Izpis po končanem šestem razredu, torej po zaključenem pripravljalnem delu *Programa*, pomeni zamenjavo izbirnih predmetov L II–IV in AKC II–IV za obvezno, vnaprej določeno, težavnostno

37 Upoštevat je treba tudi transportne težave zunanjih učencev. V vzporednicah se L I–IV optimalno izvaja od 1. do 4. šol. ure, AKC I–IV tudi 5. in 6. šol. uro, medtem ko v skupinah L I–IV 1. in 5. šol. uro, AKC I–IV tudi 6. šol. uro in v preduri.

38 Za več o osipu gl. *Pregled*, passim (tudi op. 321 in *Pregled* 2017, str. 171).

39 Učencem v skupinah bi v primeru izpisa sicer urnik omogočal tudi drugačne rešitve, npr. poznejši prihod v šolo ali predčasni odhod domov, kar pa bi jih postavilo v neenak položaj z učenci v vzporednicah, zmanjšalo bi njihovo motivacijo za dokončanje *Programa* in povečalo osip.

primerljivo kombinacijo dveh triletnih oziroma tridelnih izbirnih predmetov z možnostjo cikličnega izvajanja, obvezno nejezikovnih – jezikovni nabor bi namreč oživil izločilno konkurenco med latinščino in živimi tujimi jeziki in ne bi dopuščal cikličnega izvajanja –,⁴⁰ z enakim urnim fondom⁴¹ in ustrezno urno umestitvijo.⁴² Pri tem naj iz *Programa* izpisani ohranijo pravico do povečane učne obremenitve v tretji triadi zaradi učnja dodatnega izbirnega tujega jezika.

Izpis po končanem šestem razredu pomeni menjavo matičnega oddelka le izjemoma, na primer pri združevanju vzporednic zaradi več kot polovičnega osipa – tolikšen je po zaključenem šestem razredu v okviru *Programa*, drugače kot zunaj njega, sicer malo verjeten – ali na izrecno željo učenca in staršev. Pri izpisu iz osrednjega dela, torej po zaključnem sedmem ali osmem razredu, odloča šola izvajalka glede menjave matičnega oddelka individualno, vedno v dobro izpisanega in vseh preostalih učencev.

5. *Program* se uvede pod okriljem šolskega ministrstva v okviru državnega, zeleno evropsko sofinanciranega, na javni ŠOLP osredotočenega šestletnega humanističnega projekta (Projekta). Projekt se začne po zaključku najmanj šestmesečnega intenzivnega predpripravljalnega obdobja (predpriprava »terena« s strani koordinatorja) in poteka v treh fazah: enoletni pripravljalni ali uvodni fazi (zagotovitev razmer za začetek *Programa* s strani mentorske skupine pod vodstvom koordinatorja) sledita štiriletna izvedbena ali osrednja faza (krstna izvedba *Programa*) in enoletna nadgrajevalna ali zaključna faza (horizontalna in vertikalna širitev *Programa*). Po zaključku Projekta teče *Program* dalje: šolsko ministrstvo se vnaprej zaveže k njegovemu rednemu financiranju.

Za uspeh *Programa* so ključni za ŠOLP ustrezno usposobljeni kadri, katerih glavnino je treba, kljub zadostnemu številu diplomiranih latinistov, zaradi dolgoletne drugačne šolske politike v okviru Projekta šele izoblikovati.⁴³ V uvodni fazi odpre šola izvajalka dve delovni mesti za

40 Za alternativna izbirna predmeta (AIP-a) 3. triade predlagam OIP Logika I–III (2 uri tedensko, poučuje matematik) in NIP Umetnostna zgodovina I–III (1 ura tedensko, poučuje umetnostni zgodovinar ali zgodovinar). Strnjena realizacija urnega fonda, enako kot v *Programu*, pri 2-urnem AIP-u ni mogoča, pri 1-urnem je največ petinska. Vsak od treh delov AIP-a naj bo zaključena celota, primerna za ciklično izvajanje.

41 Tedenska urna obremenitev iz *Programa* izpisanih se poveča, če šola izvajalka za njih med uro latinščine zaradi težav z urnikom uvede tiho zaposlitev; ta se lahko izvaja le ob nizkem osipu in, če le mogoče, ne več kot enkrat tedensko, zeleno ob pomoči strokovnega sodelavca.

42 Za izvedbo posameznega AIP-a naj šola izvajalka iz vseh iz *Programa* izpisanih oblikuje – odvisno od višine osipa in izvedbenih možnosti – bodisi za vsak razred po 1 ali 2 učni skupini bodisi le 1 ali 2 za celo 3. triado. AIP-a naj se izvajata, če le mogoče, med urami L II–IV in AKC II–IV, npr. v preduri, 1., 5. in 6. šol. uro.

43 Zaskrbljujoč podatek: v javni 9-letki ni trenutno med učečimi latinisti več nikogar s končanim ŠOLP-om, še več, večina je bila prikrajšala celo za tovrstno pedagoško izkušnjo: npr. v šol. l. 2019/20 so, če odmislimo zasebno OŠ Alojzija Šuštarja, učile po ŠOLP-u le profesorice Ana

polovični čas: eno učitelja latinščine-mentorja (mentorja) (pogoj: diplomiran latinist z osnovnošolsko prakso in z najmanj nazivom mentor) in eno strokovnega sodelavca za vprašanja organizacije pouka in usmerjanja učencev v okviru *Programa* (strokovnega sodelavca) (pogoj: diplomiran psiholog, želeno z osnovnošolsko prakso in z nekaj znanja latinščine). Oba avtomatično postaneta člana novoustanovljene mentorske skupine.

Drugo leto Projekta (prvo *Programa*) se mentorju polovični delovni čas podaljša v polnega, pri čemer nameni približno polovico ur zadolžitvam mentorske skupine, in odpre se dodatno delovno mesto učitelja latinščine-pripravnika (pripravnika) s polovičnim delovnim časom (pogoj: diplomiran latinist, želeno z osnovnošolsko prakso in s strokovnim izpitom). V nadaljevanju *Programa* se potreba po latinistih povečuje premo sorazmerno s številom novooblikovanih vzporednic in skupin.⁴⁴ Zaradi možnosti polne zaposlitve za nedoločen čas – polovično zaposleni se veliki količini s strani *Programa* zahtevanega dodatnega dela ne morejo posvečati v zadostni meri – je za vse novozaposlene priporočljiva večsmerna, v devetletki tudi zunaj *Programa* zaposljiva študijska skupina.

Projekt vodi koordinator ob pomoči pri Zavodu RS za šolstvo za namen izvedbe *Programa* najmanj za čas trajanja Projekta ustanovljene mentorske skupine, neformalno oblikovane že v predpripravljalnem obdobju. To sestavljajo vsi v uvodni fazi novozaposleni mentorji in strokovni sodelavci; šole izvajalke so v njej zastopane enakovredno, vloga mentorske šole ni predvidena: delovna srečanja se – ne nazadnje tudi zaradi navzočnosti pri vzorčnih učnih urah – selijo z ene šole izvajalke na drugo, približno tretjina jih lahko poteka po spletu. Polovična zaposlitev v uvodni fazi, ko se *Program* še ne izvaja, predvideva za mentorsko skupino med drugim naslednje, s strani koordinatorja vodene zadolžitve,⁴⁵ z nekaj prilagoditvami za strokovne sodelavce:⁴⁶ intenzivno izobraževanje s poudarkom na spoznavanju aktualnega učnega načrta, učbeniške literature in razpoložljivih učnih priprav,⁴⁷ dodelavo teh za L I in AKC I ter pomoč šolskim

Ratajc (OŠ Zalog, OŠ Trnovo), Tea Kranjc (OŠ P. Voranca) in Jelka Perne (OŠ Franceta Bevka); v šol. l. 2021/22 tradicijo ŠOLP-a nadaljuje samo prva na OŠ Zalog.

- 44 Število zaposlenih latinistov se že 5. leto Projekta (4. leto *Programa*) poveča na 3,5, če le uspe šoli izvajalki letno odpreti po 2 skupini in 2 vzporednici 6.r./9. sicer ustrežno manj; pedagoškim uram je treba prišteti tudi ure obveznega izobraževanja in preostalih zadolžitvev iz naslova *Programa*.
- 45 Omenjene zadolžitve se v veliki meri ohranijo tudi v naslednjih fazah Projekta, a s prilagoditvami: npr. izobraževanje se skrči s treh na en tedenski termin, hkrati pa se uvede obvezno 4-letno mentorstvo pripravnikom.
- 46 Večina šolskih svetovalnih služb – z izjemo mariborske OŠ bratov Polančičev v 90. letih prejšnjega stoletja – se je v preteklosti pri reševanju vprašanj ŠOLP-a izkazala za šibak člen.
- 47 Npr. Aleksandra Pirkmajer Slokan, *Latinska interesna dejavnost 6. razreda devetletke OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana: osnutek urne učne priprave za šol. l. 2014/2015* (2014); učno pripravo, izdelano na osnovi predhodnih po l. 2009 (za ID sicer takšne priprave niso obvezne), sem zainteresiranim poslala v e-obliki (tipkopis hrani SŠM).

vodstvom pri strukturiranju vzporednic in skupin, postavitvi urnikov ter nabavi učnih pripomočkov.

Koordinator je s strani Zavoda RS za šolstvo za namen izvedbe Projekta najmanj šest mesecev pred njegovim začetkom za polni delovni čas zaposlen strokovni sodelavec (pogoj: diplomiran latinist s čim bogatejšo osnovnošolsko prakso in s čim višjim strokovnim nazivom), ki prevzame za nedoločen čas tudi funkcijo pedagoškega svetovalca za področje »osnovnošolske latinščine«.48 V predpripravljalnem obdobju poskrbi za kar najširšo javno promocijo *Programa*49 in korektno informiranost vseh zainteresiranih šol ter skupaj s šolskim ministrstvom na podlagi vnaprej izdelanih kriterijev odloči o končnem izboru šol izvajalk, ki jim nato pomaga reševati tudi kadrovska vprašanja, kar sovпада s preliminarnim oblikovanjem mentorske skupine. V uvodni fazi Projekta to, zdaj že uradno potrjeno, strokovno in operativno usposobi za uvedbo *Programa*.

V osrednji in zaključni fazi so njegove prednostne naloge, poleg redne komunikacije s pristojnimi šolskimi organi, naslednje: zagotavljanje permanentnega izobraževanja latinistov in strokovnih sodelavcev, bdenje nad izvajanjem določil *Programa*, še posebej nad mentoriranjem pripravnikov in doseganjem konsenzualno poenotenih učnih standardov,50 koordiniranje izdelave manjkajočih učnih načrtov in pomoč šolam izvajalkam pri vzpostavljanju vertikale, po potrebi tudi pri komunikaciji s starši in širšo javnostjo. V njegovi pristojnosti so tudi: sprotno analiziranje s strani strokovnih sodelavcev predstavljenih etapnih poročil o poteku *Programa*, ažurno povratno informiranje šol izvajalk ter javno objavlanje strokovnih evalvacij, faznih in zaključne.

KOMENTAR IN ZAKLJUČEK

Osnovna šola s štiriletnim latinskim programom, izvajalka istoimenskega *Programa*, je torej javna devetletka z modificirano ponudbo izbirnih predmetov in interesnih dejavnosti. Glede latinščine se odreče vsem trenutno izvajanim oblikam pouka, tako izbirnemu predmetu tretje triade Latinščina I–III kot interesnim dejavnostim druge in tretje triade, ter od šestega do devetega razreda uvede, za notranje in zunanje učence enako, izbirna

48 »Osnovnošolska latinščina« je v 9-letko vstopila brez pedagoškega svetovalca pri ZRSŠ (izgubila je s šol. l. 2004/05), brez samostojne študijske skupine (ta je bila po 9 letih delovanja s šol. l. 2003/04 brez predhodnega opozorila ukinjena oz. priključena srednješolski, kjer pa ni zaživila) in brez državnega tekmovanja (to je po 12 letih l. 2007 izvenelo), zaradi česar je v naslednjih, za ŠOLP prelomnih letih brez dvoma utrpela ogromno škodo; za več gl. *Pregled* 2017, str. 179–81 in op. 627.

49 Pri tem je pričakovati nasprotovanje marsikaterega šolskega vodstva, bolj kot za pouk latinščine in uspeh *Programa* zainteresiranega za prepričitev prešolanja svojih učencev na šolo izvajalko.

50 V ta namen naj se oživita tudi eksterno preverjanje znanja, uvedeno v 1. fazi projekta Pouk latinščine v osnovni šoli (1991–1999), in državno tekmovanje v znanju latinščine v osnovni šoli (1995–2007).

predmeta Latinščina I–IV ter Antična kultura in civilizacija I–IV. Za pridobitev statusa mora zainteresirana šola zadostiti še vrsti drugih pogojev: če odmislimo prostorske in kadrovske ter zagretost in strokovno podkovanost šolskega vodstva – kar vsekakor vključuje tudi poznavanje preteklih poti in stranpoti »osnovnošolske latinščine«, njihovih vzrokov in posledic –, sodita mednje v prvi vrsti privolitev staršev matičnega šolskega okoliša in zadostna motiviranost celotnega kolektiva.

Obojim, staršem in kolektivu,⁵¹ mora šolsko vodstvo že v predpripravljenem obdobju, ob pomoči koordinatorja Projekta, korektno predstaviti prednosti in čeri *Programa*. Izpostaviti je treba, da bo ta šoli izvajalki z odpiranjem dodatnih oddelkov prinesel nova delovna mesta ter da bo priliv za *Program* motiviranih zunanjih učencev pozitivno vplival tudi na odnos do dela in učenja matične šolske populacije, da bo skratka potekal v splošno korist celotnega vzgojno-izobraževalnega procesa. Hkrati je treba poudariti tudi, da latinščina *per se* nakopičenih problemov javnega šolstva ne more reševati, s takšnimi ne-realnimi pričakovanji so namreč starši v preteklosti izsilili odprtje marsikate-re, vnaprej na velik osip obsojene, notranje latinske vzporednice.

Izsledki moje raziskave jasno govorijo v prid uvedbe *Programa*, ki je v svojem bistvu obogatena in posodobljena različica s strani OŠ Prežihovega Voranca v letih 1958–2018 že dodobra, z različnih aspektov, preizkušenega ŠOLP-a. *Program* je, kar seveda ni nepomembno, scela izvedljiv tudi v okviru devetletke: njegova realizacija je – ob predpostavki, da se v šestem razredu dosedanja, vsakoletno izkazani, velik interes za latinščino ne bo z danes na jutri osul – dejansko odvisna le od naklonjenosti stroke, filološke in pedagoške, ter seveda od podpore odločevalcev ali, konkretnije, od pripravljenosti vseh omenjenih na nemajhen dodaten napor. Sicer pa, je mar ŠOLP brez velikega osebnega angažmaja, neredko na etični pogon, že sploh kdaj kjerkoli v Sloveniji doživel kakršen koli, pa čeprav le majhen in kratkotrajen, prodor?

Poglavitna razlika med sedanjim izbirnim predmetom tretje triade Latinščina I–III, občasno pospremljenim s kulturno-civilizacijskim uvodom druge, in *Programom* še zdaleč ni v golem seštevku latinščini namenjenih ur, saj imata triadi ponekod že zdaj dovolj velik skupni urni fond.⁵² Bistvena razlika je v načinu dela, v ciljih in posledično rezultatih. *Program* vsebinsko temelji – drugače kot Latinščina I–III, ki mu z učnim načrtom priporočenega razmerja 70 : 30 v prid jezikovnim vsebinam ni uspelo zadržati – na jezikovnem pouku, močno, a ne premočno, podprtim s kulturno-civilizacijskimi vsebinami,

51 Na šoli izvajalki se utegnejo ob napovedi uvedbe *Programa* redno zaposleni učitelji zbiti za dotedanje izbirne predmete, od katerih je neredko odvisna njihova polna zaposlitev; ponudbo izbirnih predmetov namreč šolska vodstva največkrat oblikujejo, tako praksa, v skladu z urnimi potrebami redno zaposlenega kadra.

52 OŠ P. Voranca npr. v okviru projekta Jeziki štejejo »latinščini« namenja po več kot 300 ur letno, dve tretjini sistematiziranih.

organizacijsko pa primarno na zanj visoko motiviranih zunanjih vzporednicah, s pogledom neredko usmerjenim v gimnazijski nadaljevalni program. Te s svojim zgledom dodatno motivirajo tudi notranje skupine in družno z njimi – ter, upati je, tudi z zasebno devetletko – odpirajo možnost revitalizacije osemletnega bloka učenja latinščine ter hkrati odpravljajo zaposlitveno prekarizacijo latinistov.

Naj ob tem ponovno izpostavim pomen za ŠOLP bistvenega »pripravljalnega« šestega razreda, kjer ne gre le za usvojitev retrogradno gledano najpreprostejših, za šestošolca pa – *ardua prima via est* – najzahtevnejših paradigem, nekaj besedišča in izbranih kulturno-civilizacijskih vsebin, ampak za izgradnjo temeljev vsega nadaljnjega učenja, s trdno postavljenimi to v tretji triadi steče bolj ali manj samo od sebe: *dimidium facti, qui bene coepit, habet*. Šesti razred zahteva od učitelja neprestano prilagajanje hitro se spreminjajočim izkušnjam in predznanju enajstletnikov ter hkrati nevsiljivo, a dosledno uvajanje učnih vsebin v obsegu in na način, kot jih predvideva ŠOLP. To je trd oreh celo za latiniste s pedagoško kilometrino in suverenim obvladovanjem učbenika, kaj šele za začetnike, ki jim je to prvo leto največkrat zaupano, neredko celo brez pravega mentorstva. Osebno sem poučevanje petega razreda osemletke oziroma pozneje šestega devetletke vse do zadnjega, vsako leto posebej, doživljala kot največji izziv, od tod tudi zanj številni poskusni delovni zvezki in temeljite učne priprave.⁵³

Za *Program*, kot omenjeno, že obstaja dovolj ustrezna učbeniška literatura in tudi kadrov z izkušnjami v ŠOLP-u in v spremljajočih občolskih dejavnostih, ki bi lahko postali mentorji kolegom brez tovrstne prakse – s čimer bi odigrali eno ključnih vlog –, je za zdaj še nekaj. Glede statusa šole izvajalke pa: devetletka je vse stare »latinske šole« preobrazila do te mere, da ima zdaj, ocenjujem, za njegovo pridobitev povsod tam, kjer že deluje klasična gimnazija, tudi v Ljubljani, po več šol skorajda enake izhodiščne možnosti. Nekaj prednosti, a morda le navidezne, ima le peščica šol s tradicijo ŠOLP-a oziroma z ravnatelji, ki so njegovi poznavalci, in z ugodno lokacijo. Z obojim se na primer ponaša OŠ Prežihovega Voranca, ki izstopa tudi s tradicijo *Per vias antiquas* in rednega zaposlovanja latinistov – po letu 2003 sicer le še po že zasluzi ustrezne študijske soscupine –, z latinsko knjižnico, na katero sem še prav posebej ponosna,⁵⁴ in s prostorskimi zmogljivostmi,⁵⁵ pri čemer pa je njena nedavna programska sprememba (opustitev ŠOLP-a) nadvse nespodbudno

53 Za delovne zvezke gl. op. 33, *Pregled* 2016, op. 418, in *Pregled* 2017, op. 798; za urno pripravo gl. op. 47.

54 Med pripravami na 9-letko in v njenem začetnem obdobju nam je uspelo – predvsem z namenskimi sredstvi šolskega ministrstva in nekaj tudi ob pomoči sponzorjev – tako rekoč iz nič osnovati za osnovnošolske razmere sorazmerno bogato latinsko knjižnico (knjižni fond Klasične gimnazije v Ljubljani se je z leti razgubil).

55 OŠ P. Voranca je 40 let (1959–1999) delovala kot dvojna šola (s slovenskim in srbohrvaškim učnim jezikom).

znamenje. Tradicija in lokacija, ki sta se tej šoli v preteklosti očitali kot odločilna dejavnika za uspešnost njenega ŠOLP-a, seveda ne zadoščata: spomnimo se le ljubljanskih in mariborskih šol, ki so, čeprav so imele obedve,⁵⁶ latinščino, ne le ŠOLP, v celoti opustile, medtem ko ga je drugim, nasprotno, tu in tam uspelo vzpostaviti tako rekoč iz nič.

Uresničitev *Programa* bi bil korak k večji primerljivosti Slovenije z nam kulturnozgodovinsko bližnjim zamejstvom, korak (nazaj) k evropskosti, in hkrati dokaz, da lahko naša javna, ne le zasebna, osnovna šola z dejansko, ne le papirnato, izbirnostjo preseže okvir uravnilovke. ŠOLP je njen talec, večina nas pa, ne po lastni izbiri, njeni otroci: z vsako generacijo nas je manj, ki bi imeli možnost lastne izkušnje ŠOLP-a, in že sta tu zanj virulentna *ignoti nulla cupido* ter floskula o kopitarjevih čevljih. Članek zaključujem z mislijo, naj šola ne reže kril, saj brez njih ni mogoče leteti.⁵⁷ V mislih imam krila znanja, natančneje, poznavanja osnov latinskega jezika in polet proč od naraščajoče humanistične podhranjenosti: pedagoški proces, poln vzajemne, učenčeve in učiteljeve, srčnosti v širokem pomenu besede. To izpostavljam, ker se na predmetni stopnji javne devetletke težnja po prejemanju in podajanju, pa čeprav metodološko scela posodobljenem, dodatnega, poglobljenega znanja vse preda s strani nepoznavalcev enači z individualizmom in neempatičnostjo, celo s staromodnostjo, že sama odsotnost takšne želje pa – le čemu? – z njihovim nasprotjem.

DODATEK I: KRATEK HISTORIAT ŠOLP-A

i. Obdobje od 11. do 15. leta (pri zgodnejšem vstopu v šolo od 10. do 14. leta) odgovarja v Sloveniji do l. 1958, če odmislimo kratko obdobje sedemletke, štiriletni nižji gimnaziji (1.–4.r. gimnazije), nato predmetni stopnji osemletke (5.–8.r./8) ter najpozneje od l. 2008 dalje zadnjemu razredu 2. triade in 3. triadi devetletke (6.–9.r./9). Devetletka je do tedaj jasno ločnico med razredno (1.–4.r. osnovne šole) in predmetno stopnjo (5.–8.r./8, pred tem nižja gimnazija) z leto dni zgodnejšim začetkom in zlasti z nam do tedaj tujim triadnim sistemom (1. triada: 1.–3.r./9, 2. t.: 4.–6.r./9, 3. t.: 7.–9.r./9) zabilasala, kar je bilo za ŠOLP na večini šol usodno: na redkih, kjer se je izvajal tudi v devetletki, se je vsebinsko težišče zanj bistvenega 6.r./9, dotlej usmerjeno v višje razrede, premaknilo navzdol, proti razredni stopnji. Ob tem: za učence od 11. do 15. leta je vsaka

56 Npr. mariborski OŠ Bojana Iliča in OŠ bratov Polančičev, prva dedinja nižje stopnje Klasične gimnazije v Mariboru in druga ena od petih izvajalk projekta v 90. letih prejšnjega stoletja, ter ljubljanska OŠ Mirana Jarca, dolga leta naša druga najmočnejša »latinska osnovna šola« (za več gl. *Pregled*, passim); za OŠ P. Voranca gl. k. op. viii.

57 Prirejeno po: Ženja Leiler, »Vse najboljše, Poljanci!«, *Sobota priloga časopisa Delo* (rubrika Z uredniške mize), 7. 3. 2020.

nova oblast želela vzpostaviti lasten, enovit šolski sistem in vedno znova je bil na udaru tudi pouk klasičnih jezikov; za več gl. Matej Hriberšek, *Analiza metodičnega pristopa v slovenskih osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih in priročnikih za klasične jezike od 1850 do 2000: doktorska disertacija* (Ljubljana: FF UL, 2002), 155–68; Bojan Baskar, *Latinščine, prosim!: latinščina in njeno izganjanje na Slovenskem 1849–1987* (Ljubljana: Krt, 1988), 97–105.

- ii. Časovnica devetletke** (s perspektive predmetne stopnje OŠ P. Voranca): v šol. 1990/91 začetek priprav, 2003/04 začetek uvajanja in 2008/09 dokončna uvedba. Uvajanje je potekalo od l. 2003, ko je 6.r./8 kot prvi prešel v 7.r./9, do l. 2008, ko je 5.r./8 kot zadnji prešel v 6.r./9 (v vmesnem času ni bilo 6.r., bila pa sta začasno po dva 7.r. in 8.r.), kar je hkrati pomenilo formalno ukinitvev sistematiziranega ŠOLP-a (k. op. iii–v). Pri tem je OŠ P. Voranca naredila tudi nekaj za ŠOLP škodljivih, še do danes neodpravljenih, internih »lapsusov« (dejstvo, da mi jih ni uspelo preprečiti, sem vsaj delno doživljala kot svoj osebni neuspeh), med njimi: l. 2008 je v 6.r./9 latinščini odvzela celotni urni fond (70 ur) – tega ji je l. 2009 sicer vrnila, a prepolovljenega (do 35 ur na skupino, po novi zakonodaji nesistematiziranih), češ da zaradi prevelikega vpisa k latinščini zmanjkuje ur za preostale šolske interesne dejavnosti (ID) –, v 3. triadi pa je, z dodelitvijo enakega statusa (OIP) latinščini in nemščini, med njima sprožila izločilno konkurenco; gl. *Pregled* 2017, str. 174–76 (Notranje spremembe) in str. 177 (Pristajanje na realne razmere?).
- iii. OIP Latinščina I–III**: devetletka je latinščini dodelila status triletnega oz. tridelnega izbirnega predmeta (IP) 3. triade Latinščina I–III (LI–III) (7.–9.r., 204 ure); vanj se učenci vključijo v 7.r./9, izjemoma tudi pozneje; latinska skupina je lahko tudi starostno heterogena. LI–III je (bil) vsekozi zaznamovan z nizko realizacijo: vse 3 dele kontinuirano realizira le OŠ P. Voranca, a šele po l. 2018 (k. op. viii) kot triletni program, pred tem pa poldrugo dekada kot sestavni del ŠOLP-a (k. op. iv). Zato vodim pouk latinščine na OŠ P. Voranca za celotno obdobje 2003–2018 kot ŠOLP, če pa občasno le navajam OIP L I–III, obvezno dopišem: 2.–4. leto učenja latinščine. Pomembno: devetletka deli izbirne predmete na obvezne (OIP) (obvezni program devetletke) in neobvezne (NIP) (razširjeni program devetletke), kar je povezano z različnimi standardi in normativi. OIP oz. NIP je torej kategorija IP in ne pomeni, da je predmet obvezen oz. neobvezen: tudi NIP je za učenca, ki ga vpiše, za tekoče leto obvezen (menjava IP je možna le septembra), medtem ko lahko učenec OIP, tudi če je kot L I–III koncipiran kot 3-leten, opusti že po 1. ali 2. letu učenja. Za več gl. *Zakon o osnovni šoli in Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole* (dostopno na: www.pisrs.si, pridobljeno 18. 5. 2020).

- iv. Različice (delno) sistematiziranega ŠOLP-a** (s perspektive OŠ P. Voranca): ŠOLP je bil za učence, vanj vpisane leta 1958, realiziran kot obvezni predmet, za vpisane v letih 1959–2002 kot fakultativni predmet (FP) 5.–8.r./8 (v raziskavi oba imenujem »tradicionalni ŠOLP«), za vpisane v letih 2003–2007 kot kombinacija FP 5.r./8 in OIP L I–III (»prehodni ŠOLP«) in za vpisane v letih 2009–2017 kot kombinacija ID 6.r./9 in OIP L I–III (»delno sistematizirani ŠOLP« ali »novi ŠOLP«); l. 2008 je bil vpis v ŠOLP za eno leto prekinjen (k. op. ii) – ta prva generacija »pravih devetletkarjev« je v okviru L I–III in *Per vias antiquas I* (k. op. xi) sicer usvojila vse vsebine ŠOLP-a, toda izguba »pripravljalnega« 6.r./9 je terjala davek: program je zaključilo za to šolo tedaj nepredstavljivo nizko število učencev (6) – in l. 2018 ukinjen (k. op. viii). Pomembno: »sistematiziran« v praksi (*sic*) pomeni, da je bil predmet Latinščina, čeprav v osemletki le fakultativen, na urniku skozi vse šolsko leto (od 1. septembra dalje), da je imel potrjen učni načrt (standarde znanja) in fiksni urni fond (najmanj 2 uri tedensko, priključeni temeljnemu urniku ali vanj vključeni), da je bil evidentiran oz. ocenjen (na OŠ P. Voranca številčno, ponekod drugod v osemletki tudi opisno) in je štel v učno obveznost (kar je učitelju ob zadostnem številu ur omogočalo redno zaposlitev); »tradicionalni ŠOLP« in »prehodni ŠOLP« sta vse to imela, zato ju s perspektive učitelja in učenca v raziskavi štejem za »sistematizirana«; prim. k. op. v (nesistematizirani ŠOLP).
- v. Nesistematizirani ŠOLP:** ŠOLP se je vseskozi lahko izvajal in se še izvaja tudi kot scela neobvezujoča štiriletna interesna dejavnost (ID) (»nesistematizirani ŠOLP«), česar pa OŠ P. Voranca ni prakticirala. Od l. 2018 se lahko učenci v javni šoli, ne nazadnje tudi zaradi nedavne programske spremembe OŠ P. Voranca (k. op. viii), vključijo – drugače kot v zasebni, kjer je ŠOLP sistematiziran – le še v »nesistematizirani ŠOLP«, že iz časov osemletke zaznamovan z nizko realizacijo: v prvih 4 generacijah devetletke v Sloveniji ŠOLP-a v tej obliki zaradi zanj neustreznih razmer (ID ne štejejo v učno obveznost, so brez predpisanih učnih načrtov in neocenjene, začenjajo se praviloma oktobra in imajo variabilen urni fond) ni zaključil nihče, v nekaj naslednjih pa povprečno 4 učenci letno, l. 2022 ga bosta predvidoma 2 (OŠ Zalog).
- vi. Organizacijske oblike javnega ŠOLP-a:** OŠ P. Voranca je za izvedbo ŠOLP-a oblikovala v letih 1958–1974 latinske vzporednice (zunanja diferenciacija), v letih 1975–1986 in po l. 1998 latinske skupine (fleksibilno organiziran pouk) ter v letih 1987–1998 oboje, vzporednice in skupine. Preostale šole so latinščino poučevale večinoma po skupinah, le redke so občasno odprle tudi vzporednice, po večini notranje (za več gl. *Pregled*, *passim*). OŠ P. Voranca je odprla – poleg ok. 90 latinskih skupin 5.r./8 oz. 6.r./9 v letih 1975–2017 – tudi 50 pretežno zunanjih latinskih

vzporednic (oblikovanje notranjih se je iz več razlogov izkazalo za sporno): 34 »tradicionalnih« (1958–1974; vse zunanje, z najmanj 3 urami latinščine tedensko in z možnostjo vključitve v gimnazijski nadaljevalni program) in 16 »novih« (1987–1998; zunanje in notranje, z 2 urama latinščine tedensko in z le občasno možnostjo vključitve v nadaljevalni program). Vse vzporednice razen 5.a in 5.b 1958/59, kjer je bila latinščina še obvezni predmet, in 9 vzporednic, odprtih v letih 1991–1998 v okviru projekta Pouk latinščine v osnovni šoli, so bile oblikovane mimo zakona: oblast jih je »spregledala« oz. tolerirala, češ da je latinščina v njih le neobvezna in le organizacijski dejavnik. Za tradicionalne/nove, zunanje/notranje, prave/neprave latinske vzporednice gl. *Pregled* 2016, str. 127–34, 141–59.

vii. Zasebni ŠOLP, ki ga izvaja OŠ Alojzija Šuštarja, ustanovljena v okviru Zavoda sv. Stanislava, Ljubljana-Šentvid l. 2007 (pouk od l. 2008, latinščina od l. 2011; njena predhodnica, nižja Škofijska gimnazija, je prenehala z delovanjem l. 1945), je pri nas trenutno edina trdno koncipirana in scela sistematizirana oblika ŠOLP-a, žal za zdaj še brez možnosti vključitve v gimnazijski nadaljevalni program. OŠ A. Šuštarja je za spoznavanje klasične kulture uvedla štiriletni obvezni predmet Klasična kultura (KK) (6.–9. r./9, 1 ura tedensko, učbeniški komplet *Minimus I–II*) in triletni izbirni predmet Klasična kultura z latinščino (KKL) (7.–9. r./9, 2 uri tedensko, učbeniški komplet *Lingua Latina*), nekaj ur letno pa temu namenja tudi v 1.–5.r./9, del v obliki praktičnih delavnic. Njen specifično zasnovani ŠOLP je kombinacija KK/6.r. in KKL/7.–9.r. ter je v jezikovnem pogledu povsem primerljiv z »novim ŠOLP-om« OŠ P. Voranca (vpis 2009–2017); za več gl. istoimenski tridelni članek s prilogami (hrani SŠM) in *Pregled* 2017, str. 190–191.

viii. Nedavna programska sprememba OŠ P. Voranca: l. 2018 je OŠ P. Voranca »latinsko ponudbo« s 4 let (»novi ŠOLP«: 6.–9.r./9) razširila na dve triadi (2. t.: 4.–6.r., 3. t.: 7.–9.r.), pri čemer je 6.r./9, do tedaj integralni del ŠOLP-a, vsebinsko priključila kulturno-civilizacijskemu sklopu 2. triade in tako 4-letni jezikovni program skrčila v 3-letnega (L I–III: 7.–9.r./9). Širitev zgodnjega humanističnega programa na 6 let sem že v šol. l. 2006/07 predlagala tudi sama v predlogu programa *Zgodnje učenje latinščine: pouk latinščine v drugi triadi (4.–6. razred)*, a z bistveno razliko: 6.r./9 naj bi ohranil določene tradicionalne jezikovne vsebine in s tem omogočil nadaljni obstoj ŠOLP-a. Ob tem: po diktatu triad in analogije z živimi tujimi jeziki se je za L I–III, ne za ŠOLP, že pred OŠ P. Voranca odločila tudi večina v javni devetletki novovzniklih »latinskih šol«, zaznamovanih z nestabilno in nizko realizacijo; vse stare razen OŠ P. Voranca, ki je s ŠOLP-om plavala proti toku do l. 2018, pa so latinščino, ne le ŠOLP, tako ali tako že kmalu po prehodu v devetletko zaradi težavnih razmer v celoti opustile.

Za spremembe latinskega zemljevida gl. *Pregled* 2017, str. 163–64, 196–98, in prilogi Preglednica 1 in 2 k istoimenskemu tridelnemu članku (hrani SŠM).

- ix. Gimnazijski nadaljevalni latinski program** z možnostjo tečaja stare grščine je v navezi z OŠ P. Voranca in ob podpori OŠ Mirana Jarca, Ljubljana do l. 1982 kontinuirano izvajala ljubljanska »Šubičeva gimnazija«; spet je bil občasno realiziran v 90. letih prejšnjega stoletja v navezi s projektom Pouk latinščine v osnovni šoli (1991–1999), tokrat na ljubljanski Gimnaziji Poljane in dvakrat tudi na Prvi gimnaziji Maribor, povečini v kombiniranih oddelkih z začetno latinščino (javni program »nove klasične gimnazije« je bil poskusno uveden l. 1996 in dokončno l. 1998); z uvajanjem devetletke (beri: z ukinjanjem ŠOLP-a) je nadaljevalni program zamrl; do sedaj ga ni uspelo vzpostaviti niti Škofijski klasični gimnaziji, ki je delovna nje obnovila l. 1993.
- x. Na poti posodabljanja ŠOLP-a** je med učbeniki v metodološkem pogledu predstavljal največjo novost komplet *Fundamenta Latina I–III* avtorice Ane Šašel, prof.; njegov 1. del, ki sem mu na avtoričino pobudo l. 1994 dodala poskusni delovni zvezek, je bil v splošni osnovnošolski uporabi celih 30 let (1972–2002) (gl. *Pregled* 2016, str. 138–140, 170–171). Sledila sta moja učbeniška kompleta, najprej v letih 1999–2008 *Latinščina za vsakogar* (gl. *Pregled* 2017, str. 181–82) in od januarja 2008 dalje *Lingua Latina* (gl. k. op. xv in *Pregled* 2017, str. 182–83). Med vse modnejšimi obšolskimi interesnimi dejavnostmi sta na humanističnem področju orala ledino in bila hkrati najboljšeješka sklop *Per vias antiquas I* OŠ P. Voranca s poudarkom na antiki na Slovenskem in epigrafsko-raziskovalni dejavnosti (gl. k. op. xi) ter nekoliko mlajši in drugače koncipirani sklop OŠ Trnovo (gl. Ana Ratajc, »Latinščina na OŠ Trnovo, *Šolska kronika* 25/XLIX, št. 1–2 (2016): 275–84). Velik korak na področju metodike pouka je bil v vseslovenskem merilu storjen med projektom Pouk latinščine v osnovni šoli (1991–1999) (gl. *Pregled* 2016, str. 162–167).
- xi. Per vias antiquas I** (PVA I), sklop obšolskih, pretežno prostočasnih in na etični pogon izvajanih dejavnosti, realiziranih na OŠ P. Voranca v letih 1988–2014 za učence z zaključenim najmanj 1. letom ŠOLP-a in s skupno več kot 700 udeleženci, retrogradno ocenjujem za svoj najuspešnejši avtorski projekt. Uvedla, vodila in mentorirala sem – večino ob pomoči šolskih in zunanjih somentorjev ter spremljevalcev – 7 sekcij (v oklepaju dodajam leto uvedbe): arheološko-zgodovinsko, vključno s projektom *Iulia Emona* (1988), dramsko-recitacijsko (1989), taborško (raziskovalni tabori *Lingua Latina laeta* 1–23) (1991), likovno-glasbeno (1991), epigrafsko (1992), novinarsko (šolsko glasilo *Rustica Latina* 1–12) (1993) in raziskovalno (projektna in raziskovalne naloge 1–12) (1994); kot celota je sklop doživel največji razmah v letih 1998–2001,

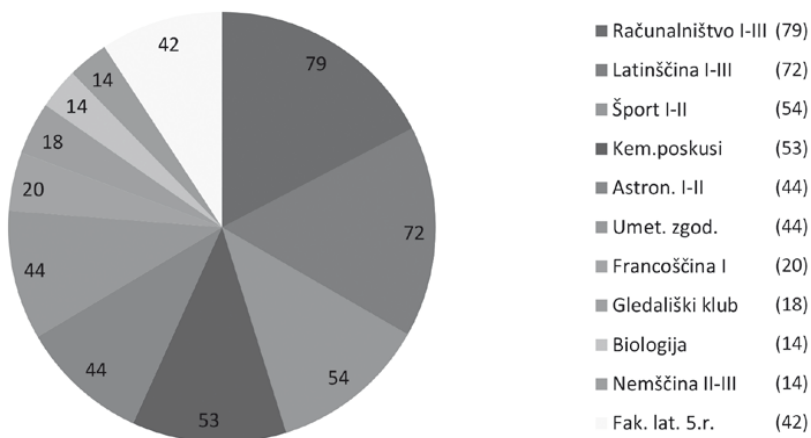
2006–2008 in 2012–2014. Za več o PVA I (1988–2014) in njegovem nasledniku, delno drugače zasnovanem PVA II (2014–, vodja Tea Kranjc, prof.) gl. *Pregled*, passim, in arhiv OŠ P. Voranca; za PVA I gl. tudi arhiv SŠM, fascikle *Per vias antiquas*, Fotografsko gradivo, Video gradivo in Časopisni članki, ter Anja Ragolič, »Epigraphy as a tool for learning Latin«, (Rim: Sapienza, 2014), 205–15 (spletna publikacija *Europeana (Eagle project)*), dostopno na: <http://www.eagle-network.eu/eagle-first-international-conference-proceedings-now-online/>, pridobljeno 20. 5. 2021)

xii. Učni načrt za izbirni predmet Latinščina (pripravila Predmetna kurikularna komisija za latinščino in grščino: Primož Simoniti et al., 1. natis 2004), sprejet na 22. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje dne 3. 12. 1998, predvideva za 3. triado kot optimalno razmerje med jezikovnimi in kulturno-civilizacijskimi vsebinami, izraženo v odstotkih, 70 : 30 v prid prvih (medtem ko v 6.r./9 praksa izkazuje za najprimernejše razmerje 50 : 50). Učni načrt se je v praksi, podobno kot kmalu zatem moj učbenik *Lingua Latina: učbenik za latinščino v 7.–9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja* (Ljubljana: DZS, 2007), izkazal kot povsem primeren za ŠOLP, a prezahteven za triletni program LI–III; ta je namreč v realnosti devetletke (priprave nanjo so potekale v povsem specifičnih, bistveno drugačnih razmerah) priporočeno vsebinsko razmerje obrnil na glavo in nujno potrebuje nov, zanj realno izvedljiv učni načrt, medtem ko bi obstoječega, ki je izredno dobro sestavljen in še danes presenetljivo sodoben, veljajo »s tresočo roko« preoblikovati in potrditi za ŠOLP, ki ostaja v devetletki brez učnega načrta.

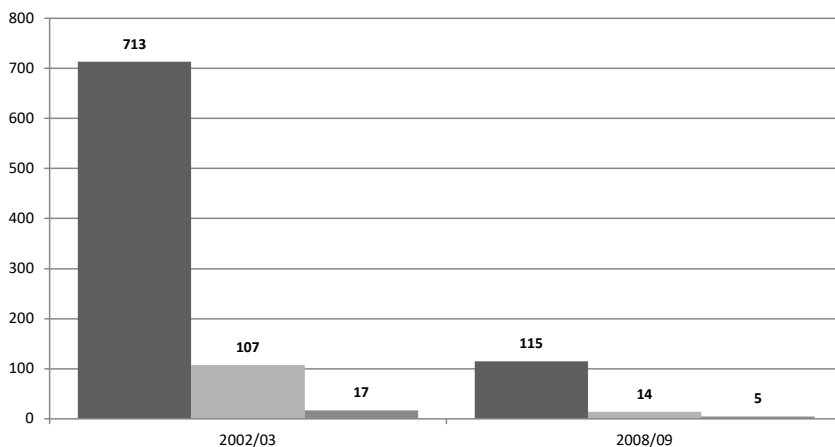
xiii. Vsebinski okvir 1. leta ŠOLP-a (6.r./9): praksa izkazuje za najprimernejša izenačena deleža jezikovnih in kulturno-civilizacijskih vsebin. Učenci naj, kadar je latinščini namenjena le 1 ura tedensko – če poteka pouk v težavnih razmerah, pa tudi v primeru 2 ur –, poleg uvoda z osnovami fonetike, izbranega besedišča in kulturno-civilizacijskih vsebin (po učbeniku) usvojijo najmanj paradigmi *puella Romana* in (*ab esse* (infinitiv in indikativ prezenta ter imperativ I.), vključno s pripadajočim slovničnim izrazjem. Zaradi enovitosti učnega procesa je ključno, da učitelj vsebine predstavi na način, kot so podane v učbeniku: npr. pri samostalniku in pridevniku 3 spole, 2 števili in 6 sklonov v tradicionalnem zaporedju, vključno z vprašalnicami in z razlago slovenskih prevodov imen. Ob 2 tedenskih urah v urejenih, stabilnih razmerah – teh trenutno žal ne nudi nobena javna šola – ali, kot je predstavljeno v *predlaganem Programu*, ki v 6.r./9 kombinira NIP L I (1 ura) in AKC I (1 ura), naj na enak način usvojijo tudi paradigme *servus Romanus*, *poëta Graecus*, *amare in habere*.

- xiv. Vsebinski okvir 2.–4. leta ŠOLP-a (7.–9.r/9):** Učni načrt za izbirni predmet *Latinščina* ocenjuje za 3. triado kot optimalno razmerje med jezikovnimi in kulturno-civilizacijskimi vsebinami, izraženo v odstotkih, 70 : 30 v prid prvih. Učenci naj, kadar sta latinščini namenjeni 2 uri tedensko, poleg izbranega besedišča in kulturno-civilizacijskih vsebin (po učbeniku), usvojijo tudi izbor jezikovnih, kot ga predlaga aktualni učni načrt, s poudarkom na morfologiji, brez pretiranega izpostavljanja izjem in z le malo sintakse. Izbor vključuje vse deklinacije – tudi pronominalno z najpogosteje uporabljanimi zaimki – in vse konjugacije: poleg prezentove tudi perfektovo in supinovo osnovo, pri oblikah prve tudi pasiv, določene kategorije, npr. konjunktiv, le v izoliranih oblikah, podobno necelovito tudi stopnjevanje pridevnika ter števnike, zlasti delilne in prislovne. Ob 3 tedenskih urah v urejenih, stabilnih razmerah, kot jih predvideva *predlagani Program*, ki v 3. triadi kombinira OIP L II–IV (2 uri) in NIP AKC II–IV (1 ura), naj bo večji poudarek predvsem na prevajanju izvirnih latinskih besedil. Za približni obseg v preteklosti usvojenih učnih vsebin v okviru ŠOLP-a na OŠ P. Voranca gl. *Pregled* 2016, str. 138–40, 170–71 (*Fundamenta Latina*) in *Pregled* 2017, str. 181–83 (*Latinščina za vsakogar, Lingua Latina*).
- xv. Trenutno potrjena učbeniška literatura:** Aleksandra Pirkmajer Slokan, *Lingua Latina: učbenik za latinščino v 7.–9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja* (Ljubljana: DZS, 2007); tiskani del je, da šolske torbe ne bi bile pretežke, razdeljen v 4 zvezke: *Liber I.*, 102 str. (uvod in lekcije 1–8), *Liber II.*, 86 str. (9–14), *Liber III.*, 87 str. (15–19) in *Index verborum*, 32 str. (ok. 2100 etimološko podprtih besed); spletni del se deli v učenčev paket, 148 str. (rešitve vaj *Liber I.–III.*, slovensko-latinski slovarček, diagnostični testi, lekciji 20–21) in učiteljev paket, 218 str. (dodatne vaje z rešitvami, Med mitom in zgodovino, Iz latinske književnosti, Varia) (dostopno na: <http://starivedez.dzs.si/dokumenti/dokument.asp?id=1386>, pridobljeno 20. 5. 2021). Med poglavitnimi učiteljevimi nalogami je jasna razmejitev med zahtevanim aktivnim in pasivnim znanjem (tudi besedišča oz. tega na začetni stopnji še prav posebej), minimalnim in zahtevnejšim za posamezne višje ocene. Komplet sem, zaradi zahtev devetletke sicer drugače podnaslovljenega, namenila tudi ŠOLP-u (gl. *Liber I.*, str. 9), za katerega se je v praksi, podobno kot učni načrt (k. op. xii), izkazal za primernejšega kot za L I–III. Za »antične splošnoizobraževalne predmete« se v javni in zasebni šoli uporablja prav tako bogato ilustrirani, a metodološko drugače zasnovani učbeniški komplet angleške avtorice Barbare Bell, *Minimus I: latinščina – prvi koraki*, 80 str., in *Minimus II: latinščina – gremo naprej*, 96 str. (prevod in priredba Uroš Martinčič; Ljubljana: Založba Modrijan, 2012).

DODATEK II: GRAFI 1–3

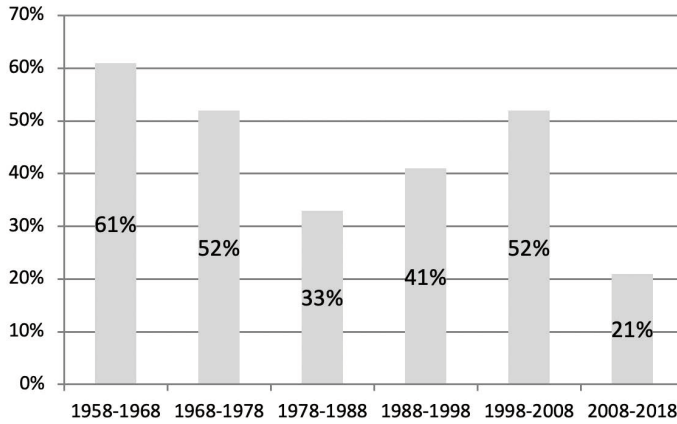

Graf 1: Zanimanje za ŠOLP na OŠ P. Voranca – ta je latinščino do l. 2018 poučevala izključno po ŠOLP-u – je bilo vseskozi visoko, proti koncu osemletke celo v porastu: v prehodnem obdobju (2003–2008) se je vanj letno vpisovalo od 80 do 90 odstotkov, l. 2005 celo 94, vseh petošolcev. V šol. l. 2007/08, zadnjem pred dokončno uvedbo devetletke, je latinščina po številu vpisanih učencev (72) med izbirnimi predmeti 3. triade zasedla 2. mesto, takoj za računalništvom (79), s katerim sta si izmenično delila prvi mesti; če prištejemo še vpis k fakultativni latinščini v 5.r./8 (42), je na tej šoli tudi to leto izmed vseh neobveznih programov zdaleč največ učencev (114) pritegnil prav ŠOLP! Zanimanje zanj je bilo torej na pragu devetletke še kako živo in brez dvoma bi ubral drugačno pot, če ne bi vmes posegla šolska reforma z zanj scela neustreznimi normativi.

Graf 2: Stanje latinščine v Sloveniji v šol. l. 2002/03, zadnjem osemletke, in v šol. l. 2008/09, prvem devetletke: po trije stolpci za posamezno šolsko leto prikazujejo

(od leve): število vseh učencev latinščine, število učencev z zaključenim ŠOLP-om in število »latinskih šol« (različne organizacijske oblike pouka). Pri tem ne gre prezreti hitrosti, s kakršno so se visoke številke 713, 107, 17 spremenile v nizke 115, 14, 5: vmes je preteklo le pet šolskih let uvajanja devetletke! Še več, izmed petih »latinskih šol« iz šol. l. 2008/09 je uspelo latinščino skozi prvo dekada devetletke (2008–2018) ohraniti le OŠ P. Voranca, pozneje pa ŠOLP-a tudi njej ne več (k. op. viii). Minister Gregor pa nič, na srečo je ukrepala vsaj zasebna OŠ Alojzija Šuštarja.

Graf 3: Šest dekad ŠOLP-a na OŠ P. Voranca (l. 2018 je šola prekinila tradicijo ŠOLP-a (k. op. viii)): stolpci prikazujejo v odstotkih izražen delež učencev z zaključenim ŠOLP-om glede na vse učence zadnjega razreda (do l. 2005 8.r./8, nato 9.r./9). Strmi upad v 3. dekadi je povzročila prva (začasna) ukinitvev latinskih vzporednic iz l. 1975 – drugo (dokončno?) je zagrešila devetletka –, strmoglavljenje v 6. dekadi pa je bilo posledica uvedbe za mrtvi, klasični jezik neustreznih normativov devetletke. Ta je z enim samim zamahom podrla vse, kar je bilo z velikim trudom zgrajenega po l. 1975. Kolaps ŠOLP-a – **v šol. l. 2021/22 ga ne zaključuje noben učenec te šole več** (jih pa deset zaključuje L I–III) – bi bilo z upoštevanjem izsledkov dovolj bogate domače prakse vsekakor mogoče, če že ne scela preprečiti, vsaj bistveno omiliti.

*Aleksandra Pirkmajer Slokan, Ljubljana
apirkmajerslokan@gmail.com*

POVZETEK

Predmet obravnave je iz nižjegimnazijskega klasičnega programa leta 1958 rojeni štiriletni osnovnošolski latinski program (ŠOLP) za učence med 11. in 15. letom, ki predstavlja s kulturno-civilizacijskimi vsebinami smotrno obogateno jezikovno jedro zgodnjega humanističnega programa, je zaključena celota in hkrati predpogoj za oživitvev gimnazijske nadgradnje. Priložen je predlog programa, kako pomagati javnemu ŠOLP-u z dna, kamor je, do konca osemletke dovolj trdoživ in uspešen, strmoglavil – zaradi neustreznih normativov, ne pomanjkanja interesa – ob uvedbi devetletke in kjer je preživel njeno prvo oziroma svojo šesto dekada (2008–2018) ter se *vita minima* znašel na pragu sedme (2018–).

Ključne besede: javna devetletna osnovna šola, zgodnji humanistični program, izbirni predmeti, interesne dejavnosti, predlog štiriletnega latinskega programa

SUMMARY

Primary School with a Four-Year Latin Programme: A Proposal for a State Funded Programme

The subject of this discussion is the four-year elementary school Latin programme. Evolved in 1958 from the programme which had been in use before the 1958 school reform, it represents with its culture and civilisation topics a meaningfully enriched linguistic core of an early humanities programme. It is a self-contained whole as well as a prerequisite for the revival of advanced gymnasium levels. Appended is a proposal how to help the ŠOLP in state schools rise from the bottom which it had struck, although it had been fairly resilient and successful until the eight-year primary education was replaced by a nine-year programme. This drop may be attributed to unsuitable normatives rather than lack of interest. In this condition it stagnated through the first decade of the nine-year primary school and its own sixth decade (2008–2018), to find itself *vita minima* on the threshold of the seventh (2018–).

Keywords: state nine-year primary school, early humanities programme, elective subjects, extra-curricular activities, proposal for a four-year Latin programme